UNIVERZA V LJUBLJANI

EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

APLIKACIJA ISLAMSKEGA BANČNIŠTVA V ZAHODNEM SVETU

Ljubljana, september 2011 Kristian Jerebič

IZJAVA

Študent Kristian Jerebič izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Mateja Marinča , in da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 15. september 2011 Podpis: _____

KAZALO

UVOD 1

1 ISLAMSKO BANČNIŠTVO 2

1.1 Konvencionalno bančništvo 2

1.1.1 Finančni viri 3

1.1.1.1 Lastniško financiranje 3

1.1.1.2 Dolžniško financiranje 3

1.1.1.3 Cena financiranja 3

1.1.1.4 Struktura finančnih virov 4

1.2 Islamsko bančništvo 4

1.2.1 Principi 4

1.2.2 Zgodovina 5

1.2.3 Brezobrestni produkti in centralna banka v islamskem bančništvu 6

1.2.3.1 Banka in depozitar 6

1.2.3.2 Banka in kreditojemalec 6

1.2.3.3 Centralna banka 9

1.2.4 Prednosti 9

1.2.5 Slabosti 10

1.2.6 Povzetek in primerjava obeh vrst bančništva 12

1.2.7 Islamsko bančništvo danes 13

2 PRIMERI 14

2.1 Sistem popolnega brezobrestnega bančništva 14

2.1.1 Pakistan (*do l. 2002)* 14

2.1.1.1 Težave Pakistana 15

2.1.1.1.1 Izogibanje tveganju in visok delež kratkoročnih posojil 15

2.1.1.1.2 Stopnje donosa 15

2.2 Sistem nepopolnega (»dualnega«) brezobrestnega bančništva 16

2.2.1 Malezija 16

2.2.2 Katar ... 17
2.2.3 Bangladeš ... 18
2.2.4 UK ... 18
2.2.5 Ostale države ... 19
3 PREDLAGANE REŠITVE PROBLEMOV ... 19
4 SLOVENIJA, RELIGIJA, GOSPODASTVO ... 21
SKLEP ... 22
VIRI IN LITERATURA ... 24

UVOD

V diplomskem delu bom obravnaval možnost bančnega poslovanja brez uporabe obresti. Uporaba obresti pri posojanju denarja je v mnogih religijah prepovedana ali vsaj nezaželena. Da ne bo pomote: brezobrestno bančništvo je dandanes živo predvsem v islamskih deželah, pa vendar je v zgodovini prepoved obrestnega poslovanja veljala tudi v krščanskem svetu.

V svoji diplomski nalogi bom zagovarjal tezo, da je islamsko oz. brezobrestno bančništvo resnična konkurenca obstoječemu konvencionalnemu, da lahko celo ponudi odgovor na nekatere težave, s katerimi se v času finančne recesije sooča konvencionalno bančništvo. Kljub temu, da je osnovano na prepovedih in navodilih, ki izhajajo iz religije, islamskega bančništva ne smemo jemati z rezervo. Filozofija, ki stoji za etičnim islamskim načinom poslovanja, se je v mnogih primerih izkazala za dobro, kar bom tekom diplomskega dela dokazoval na uspehu posameznih držav in islamskih finančnih institucij.

Moje delo poskuša islamsko bančništvo obravnavati čim bolj znanstveno in se v vrednostne sodbe ne spuščati, vendar pa vloge religije v enem kot v drugem bančnem sistemu ne gre podcenjevati. Religija je bila in bo prisotna v ekonomiji. Še več, religija igra izjemno pomembno vlogo - tu velja omeniti pomen reformacije za razvoj moderne ekonomske znanosti z Adamom Smithom na čelu (Wright, 2003, str. 1-9).

Že v uvodu moram izpostaviti, da je islamsko bančništvo dobro začelo delovati in se razvijati šele v zadnjih desetih letih. V svojem diplomskem delu bom tako poiskal glavne težave, s katerimi se v tej razvojni fazi brezobrestno bančništvo sooča. Na eni strani bom izpostavil tako popolnoma praktične težave, ki izhajajo iz vsakodnevnega poslovanja bank v posameznih državah. Na drugi strani pa bom poskušal določiti tudi glavne konceptualne probleme islamskega bančništva, ki izhajajo iz samih principov le-tega. Glede na predstavljeno bom nato poskušal podati predloge za rešitve problemov brezobrestnega bančništva.

V svojem delu pa bom na kratko obravnaval tudi primer religije v Sloveniji in kako le-ta funkcionira v moderni ekonomiji. S primerom Slovenije bom zagovarjal tezo, da obstaja tudi v sekularizirani evropski državi niša oz. trg za verske produkte.

V prvem poglavju diplomske naloge bom tako predstavil temeljne principe konvencionalnega bančništva v kontrastu z brezobrestnim. Islamsko bančništvo bom potem še bolj razdelal, predstavil versko oz. teološko ozadje za nastanek le-tega, opisal odnose med islamsko banko, depozitarjem, kreditojemalcem in centralno banko. Osredotočil se bom tudi na (ne)uspehe islamskega bančništva – na njegove prednosti in slabosti.

V drugem poglavju bom na primerih določenih držav poskušal nakazati na možen potencial tovrstnega poslovanja, kot tudi na ovire, s katerimi se islamske banke srečujejo.

V tretjem poglavju bom težave – endogene in eksogene, ki so bile v prvih dveh delih le nakazane, bolj jasno definiral ter ponudil tudi določene rešitve. Osredotočil se bom tako na

probleme, ki izhajajo iz samega brezobrestnega bančništva, obenem pa bom omenil tudi probleme, ki se bodo porodili v primeru stika brezobrestnega in obrestnega načina poslovanja.

V zadnjem poglavju bom na kratko opisal stanje verskim postavam prilagojenih finančnih produktov in institucij v Sloveniji.

1 ISLAMSKO BANČNIŠTVO

1.1 Konvencionalno bančništvo

Ribnikar (1998, str. 12) definira banko kot organizacijo, ki se ukvarja s pridobivanjem prostih denarnih sredstev (z zbiranjem vlog) in njihovim posredovanjem – dajanjem kreditov. Banke sprejemajo vloge in se zadolžujejo še na druge načine, na primer z izdajanjem vrednostnih papirjev in sprejemanjem posojil in na tej podlagi dajejo posojila. Sprejemanje vlog je specifična dejavnost bank (- banka lahko opravlja bančne posle v svojem imenu in za svoj račun, v svojem in imenu in za tuj račun ter za tuj račun in v tujem imenu). Če banka opravlja poleg te zanjo specifične funkcije še vse druge bančne posle (npr.: factoring, finančni zakup, izdajanje garancij in drugih jamstev, trgovanje z izvedenimi finančnimi instrumenti, oddajanje sefov, opravljanje poslov plačilnega prometa..), se takšna banka imenuje **univerzalna** banka (Ribnikar, 1990, str. 251).

V grobem Ribnikar (2006, str. 242-243) razlikuje med **emisijskimi** (centralnimi) bankami na eni strani in poslovnimi (komercialnimi) bankami na drugi strani. Med laikom dobro znane banke šteje prave **poslovne** oz. komercialne poslovne banke, ki se ukvarjajo s sprejemanjem vlog na vpogled (*deposit taking financial instituitions*). Banke, ki ne sprejemajo vlog na sploh ali pa ne sprejemajo vlog na vpogled pa so **investicijske** banke. Te zadnje se ukvarjajo z zbiranjem dolžniških ali lastniških vrednotnih papirjev za korporacije ali vlade. To vključuje izdajanje, zavarovanje in umestitev vrednostnih papirjev na denarne in kapitalske trge za izdajatelja. Ostale storitve vključujejo pomoč pri trgovanju na sekundarnem trgu. Te usluge izvajajo skupaj podjetja za sekuratizacijo (*securities firms*) in investicijske banke (Saunders & Cornett, 2006, str. 92).

Kot ugotavlja Györek (2003, str. 9) so bile obresti v evropskem bančništvu vse do konca srednjega veka prepovedane: krščanstvo jih je, delno sloneč na Aristotelovi tezi, da je vsako udejstvovanje, katerega cilj je pridobivanje denarja zaradi denarja, nenaravno, prepovedovalo.

Obresti so torej na strani obveznosti, torej na strani depozitarjev oz. varčevalcev, plačilo banke njim, zato da varčujejo. Na strani sredstev (aktiva banke) pa morajo kreditojemalci banki, zato da so kredit dobili, izplačati poleg glavnice še neko dodatno vrednost, ki je izražena z obrestmi. Seveda so obresti na strani obveznosti manjše kot na strani sredstev – s tem banka ustvarja dobiček (ElGindi, Said & Salevurakis, 2009, str. 517-518).

V konvencionalnem bančništvu opravlja denar pet funkcij in sicer: je **splošno merilo vrednosti**, ki preko cene izraža vrednost blaga, fizično **posreduje v blagovni menjav**i in se pojavlja kot menjalno sredstvo, ko ne kroži kot menjalno sredstvo in se trazavrira oz. ga

nekdo hrani za kasnejše potrebe, opravlja zakladno vlogo; ko je bil v celoti krit z rezervami zlata in je bil pri emisijski banki (centralni banki) zamenljiv za zlato, je deloval kot **svetovno plačilno sredstvo**, torej je omogočal plačila po vsem svetu; v menjalnih transakcijah, ko predaja blaga ali izvršitev storitve nista sočasni s plačilom, deluje kot **plačilno sredstvo** (Gjörek, 2003, str. 43)**.**

1.1.1 Finančni viri

Finančni viri so po svojem izvoru lastniški ali dolžniški, po ročnosti pa kratkoročni in dolgoročni. Poleg tega, da se ločijo po izvoru in ročnosti se ločijo tudi po podrejenosti in nadrejenosti v primeru stečaja. Prednost poplačila ima dolžniški kapital pred lastniškim. Pri dolžniškem kapitalu se najprej poplačajo banke. Zaradi pogojno rečeno najnižjega tveganja bi moral biti dolžniški kapital s strani bank najcenejši vir financiranja (Poljašević, Resnik, & Bordon, 2006, str. 12).

1.1.1.1 Lastniško financiranje

Longmanov poslovni slovar definira lastniško financiranje kot sredstva, ki jih družba pridobi z izdajanjem delnic namesto z najemanjem posojil. Viri lastniškega financiranja so lahko podjetnik ali skupina zbrana okrog podjetniške ideje, drugi posamezniki, druga podjetja, skladi tveganega kapitala, poslovni angeli, investicijski skladi ali širša javnost (Poljašević, Resnik & Bordon, 2006, str. 12).

1.1.1.2 Dolžniško financiranje

Longmanov poslovni slovar definira dolžniško financiranje kot sredstva, ki si jih podjetja ali vlade izposodijo in zanje plačujejo določene obresti. Viria dolžniškega financiranja se v grobem delita na **bančno financiranje**(kratkoročna posojila, dolgoročna posojila, hipotekarna posojila, leasing, factoring, odkup in forfaiting) in **nebančno financiranje** (izdaja obveznic, izdaja komercialnih zapisov, kredit dobaviteljev in factoring) (Poljašević, Resnik & Bordon, 2006, str. 13).

1.1.1.3 Cena financiranja

Lastniški kapital je najdražja oblika financiranja (Poljašević, Resnik & Bordon, 2006, str. 13). Res je, da na lastniški kapital ni potrebno plačevati obresti, vendar aktivni lastniki pričakujejo določeno donosnost kapitala in vršijo pritisk na vodstvo podjetja z zahtevo po določeni minimalni donosnosti. Sankcija za vodstvo, ki ne dosega želenih rezultatov (predvsem dobičkonosnosti poslovanja) je njegova zamenjava. Najnižja zahtevana donosnost kapitala se razlikuje od družbe do družbe, minimalne zahteve pa lahko iščemo v naboru alternativnih naložb, v katere bi lahko lastniki vložili svoj denar. Lastniško financiranje je dražje od dolžniškega tudi zaradi višjega tveganja, ki izhaja iz vrstnega reda poplačila terjatev. Na prvem mestu so posojilodajalci na zadnjem mestu lastniki, kar pomeni, da lastniki zahtevajo določeno premijo za to, da so na repu poplačila terjatev oziroma premijo, ker tvegajo več kot posojilodajalci. Lastniški kapital ni nič drugega kot terjatev lastnikov do podjetja, ki v celoti dospe v plačilo le ob ukinitvi/likvidaciji podjetja oz. stečaju. Posamezni lastnik lahko izstopi

tako da svoj delež v družbi proda obstoječim lastnikom, novim lastnikom ali ob likvidaciji/stečaju družbe (Poljašević, Resnik & Bordon, 2006, str. 13).

1.1.1.4 Struktura finančnih virov

Razen izjemno majhnih podjetij, kjer so vsa sredstva sposobni zagotoviti lastniki sami je v večini preostalih primerov prisotna kombinacija lastniškega in dolžniškega financiranja. To lahko razložimo na dva načina. Prva razlaga temelji na ceni sredstev in pravi da se vodstvo podjetja (ki ni nujno lastniško udeleženo v podjetju) obnaša racionalno in želi zaposlovati čim cenejše vire sredstev. Na ta način doseže večji donos na kapital ob sočasno nižji udeležbi kapitala. Konflikt med lastniki in vodstvom podjetja se lahko pojavi na točki, ko imajo lastniki presežek kapitala in pomanjkanje naložbenih idej, vodilni v podjetju pa se raje zadolžujejo, kot da bi razpisali povečanje kapitala. Lastnika vodi želja po največji donosnosti na njegov celoten kapital (tako tisti, ki je vložen v podjetje kot druga prosta sredstva), vodilni v podjetju pa želijo dosegati največjo donosnost na obstoječi kapital podjetja in nadomeščati kapital z dolžniškimi viri kadarkoli je to mogoče. Možna je tudi skrajna struktura virov, kjer je glavnina virov dolžniškega izvora, lastniškega pa je le za vzorec. Do omenjene strukture lahko pride zgolj naključno, kot posledica enkratne velike izgube, lahko pa je to odraz zaupanja posojilodajalcev v podjetje in njegovo poslovanje. V tem primeru lahko pričakujemo, da ima podjetje zadovoljive finančne kazalce in ne obstaja dvom v sposobnost plačevanja finančnih obveznosti (Poljašević, Resnik, & Bordon, 2006, str. 14).

1.2 Islamsko bančništvo

1.2.1 Principi

Islamsko bančništvo temelji na Koranu in šeriatski (*Shari'ah*[1]) prepovedi oz. neodobravanju obrestnega poslovanja. Zaradi tega se Islamske banke in finančne institucije bistveno razlikujejo od Zahodnih. Prav tako je prepovedano financiranje poslov, ki temeljijo na proizvodnji alkohola in svinjine. (Choudhury & Hussain, 2005, str. 203-205)

»Oni, ki živijo od obresti, bodo stopili pred Boga tako kot tisti, katere je posedel Satan s svojim dotikom; zakaj ti trdijo, da je trgovina isto kot oderuštvo. Vendar je Bog dovolil trgovino in naredil obresti nezakonite.« (Koran 2:275)

Islamski bankirji uporabljajo namesto obresti, institucijo delitve lastništva v posojilnem poslu ali delitev zaslužka od tega posla z njegovim lastnikom, uporabnikom posojila. Na primer: Zahodnjaška hipotekarna posojila v islamskem sistemu rešujejo tako, da banka posojilodajalka sam kupi želeno nepremičnino in jo stranki proda po višji ceni. Zaslužek tako namesto z obrestmi ustvari s trgovino.

Shari'ah določa štiri večje prepovedi, ki se nanašajo na islamske finance in se po tem razlikujejo od zahodnega poznavanja financ (Hassan, & Lewis, 2007, str. 21-24):

[1] Shari'ah je celotna struktura zapovedi in pravil, ki uravnavajo življenje muslimanov (islamsko pravo).

- Prepoved obresti je eden izmed najpomembnejših principov islamskih financ. Obresti predstavljajo neupravičeni zaslužek. Obresti oz. *»riba«* pomeni dodatek, ki ga dobi oseba, ko prevzame tveganje za lastništvo – posojilodajalec dobi vnaprej dogovorjen znesek za posojen denar. Islam poudarja družbeno in ne posameznikovo blagostanje, tako naj bi prepoved obresti preprečila izkoriščanje in povečala socialne koristi.
- ***Gharar*** – pomeni prepoved kakršnekoli negotovosti v pogodbah. Podpisnik pogodbe mora biti prepričan o rezultatu pogodbe.
- ***Maisir*** – prepoved se nanaša na tvegane igre, ki lahko privedejo do nemoralnosti in pretiranih socialnih razlik - revščine. Ta prepoved zajema tudi pretirano špekuliranje.
- Zadnja prepoved se nanaša na prepoved uporabe ali proizvodnjo in financiranje določenih produktov, kot so svinjina, alkohol, pornografija, orožje, tobak idr.

Islamsko pravo vnaša prepoved kakršnekoli vrste ekonomske aktivnosti, ki je moralno ali socialno škodljiva. Ravno zaradi tega so oz. naj bi bile Islamske finančne institucije upravljane drugače kot konvencionalne in poznajo oz. morajo imenovati Islamski nadzorni svet (SSB – Shari'ah Supervisory Board), ki nadzoruje skladnost s šeriatskim pravom oz. islamom nasploh (Nathan & Ribiere, 2007, str. 472). Priloga 1 prikazuje z islamom najbolj skladno organiziranost nadzora in upravljanja islamske finančne institucije oz. banke.

Do razlik med muslimanskimi državami pride, ko država in vlada integrirata islamske principe v vsakdanje življenje. Države, ki so ekonomski sistem popolnoma podredile islamskih principom, imajo tudi islamsko vlado (Pakistan[2], Sudan in Iran), zmerne vlade kot so v Bahrajnu, Bruneju, Kuvajtu, Maleziji, Turčiji, Katarju, in Združenih arabskih emiratih sprejemajo islamsko bančništvo, hkrati pa dopuščajo zahodni bančni sistem. V Egiptu, Jemnu in Singapurju islamskega bančništva posebej ne podpirajo, ga pa tudi ne zavračajo.

1.2.2 Zgodovina

Ena starejših oblik brezobrestnega posojila se imenuje »Kardu I hasen« in je (bil) uporabljen za asistenco revnejšim pri njihovem obveznem romanju v Meko. Pravo islamsko bančništvo pa se je začelo razvijati v šestdesetih letih prejšnjega stoletja z ustanovitvijo prve popolnoma nacionalizirane banke v Egiptu leta 1963. Pred tem je na Bližnjem vzhodu vladalo le nekaj pomembnih družin in poslovnih združb, katere so obvladovale večino premoženja tega sveta. Presežke so takrat plemenitili v zahodnih bankah, ker pri njih to ni bilo mogoče. Z naraščanjem pomena nafte ter izvoza iz teh držav se je povečalo premoženje posameznikov in s tem potreba po investiranju denarja v skladu z verskim prepričanjem – *Shari´ah* (Khan & Mirakhor, 1990, str. 354).

[2] Pakistan je v zadnjih 10 letih začel s postopno liberalizacijo bančnega sektorja: denacionalizacija bank, ponovno dovoljeno delovanje konvencionalnih bank itd. Za namen te diplomske naloge bom Pakistan vseeno obravnaval kot primer države z enim torej »popolnim« sistemom. Tako bom lahko prikazal težave in pasti takšne prakse. Podatki se bodo navezovali na obdobje trajanja popolnega sistema.

Mnenja o dejanskih začetkih islamskega bančništva so pravzaprav deljena: čeprav je še vedno splošno sprejeta časovnica tista omenjena v prejšnjem odstavku, pa novodobni strokovnjaki kot je Samir Abid Shaikh (1997, str. 11) začetke postavljajo že v čas Alžirske osvobodilne vojne, ko je njihov boj potreboval financiranje, ki so ga zagotovile sicer v osnovi konvencionalne banke, vendar z močnim poudarkom na islamski etiki in religiji. V letu 1963 je nato v Egiptu po vzoru *Nemške hranilne banke* nastal prototip bodočih islamskih bank. Namen te banke je bila mobilizacija premoženja ruralnega prebivalstva za varčevanje. Prva prava islamska banka je bila ustanovljena leta 1975 v Dubaju (Združeni Arabski Emirati) (Shaikh, 1997, str. 11-15).

1.2.3 Brezobrestni produkti in centralna banka v islamskem bančništvu

1.2.3.1 Banka in depozitar

Zaradi prepovedi obresti se postavlja vprašanje financiranja bank. Banke morajo tako privabiti depozitarje na podlagi dobička in dividend in ne na podlagi obresti. Baza depozitov izhaja iz dveh virov, transakcijski depoziti in investicijski depoziti. **Transakcijski depoziti** so podobni zahodnim, s to razliko, da ne izplačujejo obresti. Islamske banke ob tem zagotavljajo nominalno vrednost transakcijskih depozitov. **Investicijski depoziti** so za razliko od transakcijskih podobni delnicam podjetja. Namesto plačila fiksnega zneska, ki je določen ex-ante kot obresti, banka izplača prihodek, osnovan na dobičku investicij, zaradi česar nominalna vrednost investicijskega depozita ni zagotovljena. Na podlagi varčevalnega računa je komitent upravičen ali do gotovinskega nadomestila, ki je del dobička banke in se izplačana koncu finančnega leta ali do bonitet, ki jih ponudi banka komitentu. Varčevalec je udeležen tudi v izgubi banke (Khan & Mirakhor, 1989, str. 41-42). Poleg lastniškega kapitala so depoziti največji vir dolžniškega kapitala. Banke imajo na razpolago široko paleto finančnih instrumentov, v katere lahko investirajo svoj kapital.

1.2.3.2 Banka in kreditojemalec

Pri modelu delitve dobička morajo biti kriteriji, ki ocenjujejo kreditno sposobnost posojilojemalca, drugačni kot pri konvencionalnem bančništvu – poudarek mora biti na dobičkonosnosti in kvalitetni zasnovi projekta oz. zamisli, ne pa na predhodnem premoženjskem stanju prosilca za kredit. Islamska banka mora v zakup vzeti tudi različne stopnje donosnosti v različnih ekonomskih aktivnostih. Evaluacija projekta in oblikovanje razmerij za določitev delitve dobička ter oblikovanje okvirjev za nadzor in revizijo projektov od islamskih komercialnih bank zahteva bolj tesno sodelovanje s podjetji oz. kreditojemalci na sploh (Khan & Mirakhor, 1989, str. 46).

Kot v običajnem tudi v islamskem bančništvu delimo instrumente na lastniške in dolžniške. Z islamom popolnoma skladni so tisti, ki v celoti izpolnjujejo načela delitve dobička in izgube (PLS[3]). Taka instrumenta sta predvsem Mudaraba in Musharaka. Ostali instrumenti

[3] PLS: Profit-and-loss-sharing (PLS)

(največkrat osnovani na mark-up modelu - MUP[4]) pa sicer niso v nasprotju z islamom, vseeno pa njihova uporaba med islamskim klerom ni najbolj zaželena, predvsem zaradi velikega deleža le-teh (Khan, & Bhatti, 2008, str. 43-44).

Med lastniške instrumente spadajo (Siddiqi, 2008, str. 39-40):

- ***Prednostne delnice***: dopustna je uporaba različnih razredov delnic.
- ***Mudaraba***: je pogodbeni dogovor, kjer investitor (Rab Al Maal) ali banka zaupa kapital agentu (Mudarib) ali poslovnežu, da vodi projekt. Lastnik zaupanih sredstev nosi 100% finančno tveganje, medtem ko agent uživa precejšno avtonomijo pri poslovnih odločitvah. Mudaraba je največkrat uporabljena v kratkoročnih projektih. Dobiček ali izguba je deljena med sodelujočimi partnerji po vnaprej znanem razmerju. Banka ima vseeno pravico dobiti glavnico nazaj pred iztekom pogodbe, vendar le če obstaja presežek. Če obstaja na koncu pogodbenega časa v bilanci neto izguba, to utrpi le investitor; Mudarib nosi posledice finančne izgube le, če izjemno slabo upravlja s premoženjem in je izguba izključna posledica njegovih dejanj. Islamsko upravljanje s portfelji je zasnovano na Mudarabi, kjer banka mobilizira sredstva investitorjev v vzajemne sklade, s katerimi ravnajo upravniki skladov. Večina jih posluje kot odprti ali zaprti skladi s trgovalnimi enotami.
- ***Musharaka***: pri tem instrumentu oba tako financer kot podjetje, ki si denar sposoja, skupaj prispevata sredstva v že obstoječ ali prihodnji projekt, s katerim lahko upravlja en ali oba udeleženca. Dobiček ali izguba je deljena glede na denarni vložek obeh sodelujočih. Musharaka, ki je skladna principom delitve dobička in izgube (PLS), je najčistejša oblika islamskega financiranja in je po navadi uporabljena pri dolgoročnih naložbah.

Med dolžniške instrumente spadajo (Siddiqi, 2008, str. 39-40):

- **Sukuk**: (islamske trgovalne obveznice) so zasnovane tako, da lastniku obveznice izplačajo rento ali dobiček, ki je v skladu z delnim lastništvom v nekem podjetju ali poslu. IMF (Mednarodni denarni sklad) definira Sukuk kot »na sredstvih bazirano obveznost, ki je lahko strukturirana tako, da je praktično nezamenljiva z neislamsko obveznico«. Sukuk ima podobno kot navadna obveznica datum zapada (maturity date), kuponsko stopnjo in stopnjo donosa (yield); lahko je strukturiran na različne načine: Murabaha, Ijara, Istisna, Salam. Najmanj 51 % sredstev mora biti t. i. »pravih sredstev«, torej sredstva ne smejo biti osnovana na dolžniških instrumentih.
- **Murabaha**: je preprodajna pogodba, kjer banka kupi opremo ali druge oprijemljive dobrine v imenu stranke, in ji le-te kasneje proda po določeni dobičkonosni marži (mark-up). Transakcija je legitimna (v skladu s šeriatskim pravom), če je zaračunana cena posledica opravljene usluge oz. storitve in ne kot odloženo plačilo. Marža je vezana na LIBOR (London Interbank Offered Rates) in/ali na ameriške državne kratkoročne obveznice. Banka ne more spreminjati cene v trajanju pogodbe, četudi LIBOR naraste.

[4] Mark-up model: po katerem prodajalec postavi ceno nad lastnimi stroški – neke vrste marža ali pribitek, na keterega se prišteje še LIBOR.

Posebno plačilo storitve –Jo'alah – je dovoljeno, saj banka prevzame tveganje nepredvidenega poškodovanja dobrin v času med nakupom in prodajo kupcu. »Al Bai Bithaman Aji'l« je variacija Murabahe, kjer posojilodajalec dovoli odloženo plačilo v določenem roku po dostavi blaga. Večinoma so te pogodbe kratkoročne.

- **Ijara**: Ijara (Sukook): je sredstvo, pri katerem da lastnik za določen čas in proti vnaprej določeni renti (periodično revidirana in popravljena) opremo ali nepremičnine v najem, vendar brez opcije lastništva za zakupnika oz. najemnika. Tako pade odgovornost za vzdrževanje in zavarovanje na pleča najemodajalca.
- **Ijara Wa-iktina**: je instrument, pri katerem financer pridobi stavbo, tovarniško opremo ali celoten obrat z edinim namenom to dati strankam v najem proti dogovorjeni najemnini; najemnik se mora prav tako strinjati, da bo plačeval fiksen znesek v »Islamski investicijski račun«; na koncu obdobja dobi najemnik najeto premoženje v last. Najete dobrine morajo imeti produkcijsko vrednost in ne smejo biti uporabljene za dejavnosti, ki so v nasprotju z Islamom na primer igralni avtomati. Pri poslovanju s fizičnimi subjekti se ta instrument uporablja pri hipotekarnih posojilih in pri nakupih motornih vozil. Najemnina oz. renta je v naprej znana, da bi se izognili špekulacijam in zavajanju.
- **Mukarada**: ta dolžniški instrument je podoben obveznici, izdani s strani islamske finančne institucije za financiranje določenega projekta. Investitorji so brez glasovalne pravice, imajo pa pravico do udeležbe pri dobičku ali izgubi.
- **Istisna'**: je financiranje z odloženim plačilom. Ta instrument se uporablja za financiranje proizvodnje opreme ali pa financiranje gradbenikov med gradbeno fazo. Istisna je pomembna komponenta pri financiranju projektov večjega obsega (izgradnja infrastrukture).
- **Bal'Salam** (»forwards«): je nakup z odloženim dospetjem. Kupec plača izpogajano ceno na dan podpisa pogodbe za produkt, ki ga bo prejel v prihodnosti. Največkrat je govora o kmetijskih pridelkih in določenih drugih proizvodih, ko je uporabljen ta instrument.
- **Bai' Mua'jjal**: je nakup z odloženim plačilom v prihodnosti po prihodnji ceni. Plačilo je lahko enkratno ali obročno. Dogovorjena fiksna cena je lahko višja ali manjša od trenutne (spot price). V pogodbi ne smejo biti zaračunani stroški za odloženo plačilo.

Drugi instrumenti, ki jih tržijo islamske banke (Siddiqi, 2008, str. 39-40)**:**

- **Islamski derivativi**: so ekvivalentni valutnim in obrestnim swap-om[5], vendar islamski učenjaki vztrajajo, da derivativi in »hedge« skladi ne smejo biti podvrženi pretirani negotovosti (gharar) in špekulativnemu obnašanju (maisir). Mednarodni islamski finančni

[5] Valutni swap: Zamenjava obrestnih plačil med dvema posojilodajalcema, ki sta dala posojilo v različnih valutah po istih obrestih.
Obrestni swap: Menjava med posojilojemalcema z različnima tipoma posojil (Saunders & Cornett, 2006, str. 372).

trg[6] sodeluje z Mednarodnim združenjem za menjave in derivative v stvaritvi novih s šeriatskim pravom skladnih produktov. Ijlal Alvi, predstojnik v IIFM, je poudaril, da ko je govora o derivativih, niso mišljeni špekulativni, temveč se na njih gleda iz perspektive izogibanja tveganju.

- **Takaful**: dobesedno pomeni »vzajemna ali skupna garancija«. Je zelo podobno klasičnim zavarovalnim pogodbam (življenja, nepremičnine...). Deluje na principu periodične participacije partnerjev z denarnimi vložki v skupen sklad, ki ga upravlja Takaful družba. Ta upravlja z zaupanimi sredstvi, sprejema nove člane, pobira obroke oz. vložke, reinvestira v z islamom skladna sredstva in izplačuje premije. Moodyjeva bonitetna hiša ocenjuje, da bi lahko premije tovrstnih družb do leta 2015 narasle na 7,4 milijarde dolarjev iz dveh milijard v letu 2005. Ernst&Young-ove projekcije napovedujejo še večjo rast (vključevši Iran). Trg islamskega zavarovalništva se povečuje, predvsem zaradi nepremičninske ekspanzije v Perzijskem zalivu in posledične večje želje po zavarovanju teh nepremični

1.2.3.3 Centralna banka

Khan in Mirakhor (1989, str. 46) vidita vlogo centralne banke v islamskem bančništvu še naprej kot avtoriteto, ki bi imela moč regulirati bančne in finančne operacije, z namenoma alokacije resursov v skladu s prioritetami družbe, kot tudi vodenje monetarne politike k določenim ciljem. Da bi banka dosegla cilje svojih politik, ima na razpolago vrsto instrumentov: monopol nad ponudbo denarja, določa stopnjo obveznih rezerv in stopnjo maksimalne alokacije sredstev za posojila. Nadzor lahko centralna banka poveča tudi z vstopom v lastniško strukturo komercialnih bank in drugih finančnih posrednikov.

Skozi izvajanje regulatorske, nadzorne in kontrolne funkcije ter s tem, da je centralna banka posojilodajalec v zadnji sili[7], lahko le-ta izvaja precejšen vliv nad finančnim sistemom. Še več, centralna banka bo imela možnost neposrednega investiranja v realni sektor na podlagi PLS modela, lahko pa se odloči za skupno investiranje z ostalimi bankami. Centralna banka bi lahko še naprej kupovala vrednostne papirje in obveznice na prostem trgu, seveda pa morajo biti obveznice brez kuponske stopnje. Centralna banka bi lahko uravnavala stopnjo donosa tako na strani kreditojemalcev kot na strani depozitarjev. Vendar pa je treba biti pri tem pazljiv, saj bi lahko to vodilo v obresti. Ta možnost bi bila kvečjemu uporabljena če bi bile stopnje donosnosti na strani sredstev nepravično višje kot na strani obveznosti (Khan & Mirakhor, 1989, str. 46).

1.2.4 Prednosti

Glavne prednosti brezobrestnega načina poslovanja:

[6] International Islamic Market (IIFM) združuje centralne banke bližnjega vzhoda in Azije, sedež ima v Bahrajnu. (Siddiqi, 2008, str. 39-40)
[7] Ang.: Lender of last resort, v nadaljevanju LOLR.

- Delitev dobička in izgube, kar v praksi pomeni, da slabe odločitve bank prizadenejo tudi komitente in je na ta način banka manj obremenjena s pritiskom 100% pokritja vloge.
- Banka je bolj vpeta v gospodarstvo in posamezna podjetja, katerim posoja denar, in je zato bolj aktivna na področju nadzora in upravljanja le-tega.
- Za komitente oz. za male kreditojemalce je odsotnost variabilnih obresti tudi v MUP načinu boljša, saj v vsaki fazi transakcije točno vedo, koliko bodo morali plačati.
- Prepoved špekulacij in poslovanja s slabim dolgom ter osredotočenost na dejanska oprijemljiva sredstva. Iz tega izhaja večja varnost tako za banko kot njene komitente.
- Odobritev kredita na podlagi zamisli in dobrega poslovnega načrta. Pomembno predvsem za podjetja, ki komaj začenjajo in še iščejo kapital. To pa pomeni tudi večjo dostopnost kreditov za male uporabnike, kar vodi v večjo socialno enakost.
- V dualnem brezobrestnem bančništvu imajo stranke večjo možnost izbire: varčujejo v eni banki (islamski), vlogo na vpogled pa imajo zaradi obresti v konvencionalni.

1.2.5 Slabosti

Tu so zbrane glavne pomanjkljivosti islamskega bančništva, ki sem jih definiral na podlagi preučevanja primerov[8] izvajanja islamskega bančništva v praksi v posameznih državah. Glavne pomanjkljivosti islamskega bančništva na sedanji stopnji razvoja so torej:

1. **Regulacija**: le-ta mora zagotavljati islamskemu bančništvu nemoteno delovanje, hkrati pa vanj ne preveč posegati. Kot ugotavljata Khan in Mirakhor (1989, str. 46) mora biti stopnja donosa delno regulirana, da prepreči zlorabe bank – torej višjih donosov banke od donosov komitentov, hkrati pa ne sme biti regulirana preveč, saj lahko vodi v obresti. Po drugi strani pa ima država željo določati stopnje donosa, saj lahko tako uveljavlja monetarno politiko - v teoriji naj v popolnem islamskem bančništvu namreč ne bi bilo mogoče vplivanje na gospodarstvo z monetarnimi vzvodi. Zanimiv primer je primer Bangladeša, kje zakonodaja obravnava islamske banke enako kot konvencionalne. S podobno težavo bi se lahko srečale islamske banke tudi v neislamskih državah, če bi se odločile za širitev oz. v primeru moje diplomske naloge: če bi koncept brezobrestnega bančništva prerasel okvire islama in postal delujoča protiutež konvencionalnemu bančništvu.
2. **Pogoja »pravičnosti«**: prvi pogoj pravi, da morata biti v izgubi kot seveda tudi v dobičku udeležena oba tako financer kot posojilojemalec. Ta pogoj se nanaša na PLS modele (Mudaraba, Musharaka, prednostne delnice – torej lastniški instrumenti) oz. premajhno uporabo le-teh, kar kaže tudi primer Pakistana v nadaljevanju. Problem majhne uporabe PLS produktov s strani bank je univerzalen, saj se večina islamskih finančnih institucij sooča z vedno manjšim deležem posojil s PLS modelom. Finančni instrumenti v variacijah mark-up modela močno prevladujejo. Tu je treba poudariti, da je povpraševanje po tovrstnem načinu financiranja pri strankah veliko, vendar pa so banke pri odobritvi

[8] Ti primeri so podrobneje opisani v poglavju 2.

tovrstnega financiranja izjemno konservativne (nedorečen nadzor, revizija – posledično veliki stroški). Ocenjuje se, da globalno PLS investiranje ne presega 6% vsega poslovanja, delež, ki se celo znižuje. Drugi pogoj pravičnosti se nanaša na dodeljevanje kreditov. V Islamu naj bi se posojalo po ključu dobre zamisli projekta, ne pa premoženjskega stanja posojilojemalca torej tistega, s čimer lahko jamči vračilo. Torej krediti bi morali biti dostopni vsem – tudi revnejšim. Čeprav se mnogim ekonomistom zdi ideja absurdna, pa uspešnost raifeisnovih bank v Evropi in mikroposojil revnim ženskam v Bangladešu (Marie Claire – World reports, 2011) pričata o nasprotnem.

3. **Izobrazba:** problema, s katerima smo se srečali pri drugi točki lahko pripišemo tudi slabemu poznavanju islamskih finančnih instrumentov. Pravih strokovnjakov za islamsko bančništvo je še vedno občutno premalo, čeprav obstajajo islamske poslovne šole, vendar te enostavno ne dohajajo izjemne rasti tega sektorja. Hkrati pa je vprašljiva tudi kakovost pridobljenega znanja, saj je tudi strokovnjakov, ki bi na primeren način posredovali znanje malo. Posledično so mladi diplomanti izobraženi po principih konvencionalnega bančništva, ta jim je bolj razumljiv, hkrati pa je za delovanje enostavnejši od bolj kompliciranih PLS modelov. Ob močni konkurenci s strani konvencionalnega bančništva, je potem lahko razumeti zanašanje na ostale modele, ki ne temeljijo na PLS.
4. **Nadzor in revizije:** v islamskem bančništvu obstaja pomanjkanje s šeriatskim pravom skladnih nadzornih instrumentov in standardov za kvalitetno revidiranje poslovanja. Obstajajo sicer od države do države različni standardi, vendar pa je nujno potrebna iznajdba boljših mehanizmov, ki bi bili enaki za vse države z islamskim bančništvom. Islamski nadzorni sveti (SSB) pa nikoli zares niso zaživeli, saj je strokovnjakov, ki naj bi te funkcije zasedali enostavno premalo.
5. **LOLR/CB:** vloga centralnih bank je še vedno podobna, dasiravno ne enaka, konvencionalnim. Torej posojajo denar po obrestih in ga v primeru hrambe obrestujejo.
6. **Medbančno poslovanje:** medbančnega poslovanja med islamskimi bankami praktično ni. To ima za posledico preveliko likvidnost pri njih in so tako spet v slabšem položaju kot konvencionalne banke. Četudi medbančni trg obstaja (le Malezija), pa je enostavno premajhen. Glede na to, da islamski medbančni trg ne deluje, morajo islamske banke dostikrat delovati na običajnem, kar pa ima za posledico poslovanje v obrestih. LIBOR je tako stvar vsakdana, to pa se posledično pozna tudi pri finančnih instrumentih bank, ki LIBOR vsebujejo (npr. Murabaha).
7. **R&R:** v raziskave in v inovacije novih bančnih produktov se vlaga zelo malo. To pa ima za posledico, da iščejo bogati islamski investitorji priložnosti za vlaganje na Zahodu.
8. **Dualni sistem – dvoje okenc[9]:** dvojni sistem, čeprav v teoriji mogoč, pa v praksi pomeni cel kup problemov: od zapletene regulacije, posebnega nadzora in revidiranja, moralni hazard bank itd. Ni torej naključje, da ga dovoljuje le ena država (Malezija).

[9] »Ena stavba, dva sistema«. Več v poglavju 2.2.1.

9. **Standardizacija:** tu mislim predvsem na sam islam, ki ni enovita religija, posledično pa je tudi šeriatsko pravo od države do države različno. Glede na to, da je Koran pisan v stari arabščini in je razlaga tistega, kar v njem piše, v rokah verskih voditeljev, prihaja do različnih interpretacij. Vse to ima za posledico tudi različno obravnavo islamskega bančništva od države do države in seveda različne finančne produkte. Vse to pa je ovira v vzpostavitvi skupnega mednarodnega trga islamskih finančnih storitev.

To je strnjen pregled glavnih problemov v razvoju brezobrestnega poslovanja, od države do države pa bi lahko našli tudi druge bolj endemične in specifične. Problemi pa tudi priložnosti po posameznih državah pa bodo obravnavani v drugem poglavju.

Kot je bilo že večkrat omenjeno, je islamsko bančništvo šele v zadnjem desetletju dobilo pravi zagon in šele v tem obdobju doživlja pravi razcvet. Pomanjkljivosti, ki bi lahko nastale, če bi islamsko bančništvo v popolnosti funkcioniralo je težko določiti. Glavna težava za banko bi bila lahko pri PLS modelih, saj so le-ti zasnovani tako, da banka nosi vso finančno breme izgube. Po drugi strani pa je za podjetja tovrstni način financiranja boljši, saj je za razliko od konvencionalnega lastniškega financiranja, stopnja delitve dobička že v naprej znana, hkrati pa podjetje ne nosi finančnega bremena izgube.

Pri dolžniškem viru financiranja, vsaj kar se obresti tiče, bistvenih razlik med obema oblikama sicer ni. Glavna razlika tu je v veliko večji konservativnosti islamskih bank. Banka tu izpolnjuje še druge omejitve, ki jih določa religija in so bile omenjene v poglavju 1.2.1. To ima lahko za posledico preveliko likvidnost bank, saj le-te zadržujejo denar in ga realnemu sektorju ne posredujejo tako uspešno kot konvencionalne, kjer je omejitev manj.

1.2.6 Povzetek in primerjava obeh vrst bančništva

V temelju so vloge bank v islamskem in konvencionalnem sistemu podobne, čeravno ne enake. Oba bančna sistema izpolnjujeta osnovno funkcijo, ki je posredovanje denarja oz. kapitala od depozitarjev oz. varčevalcev do tistih, ki denar potrebujejo – podjetij, malih kreditojemalcev itd. Tako islamski kot zahodni načini financiranja ponujajo lastniške in dolžniške vire financiranja. PLS oblike so lastniški vir financiranja, MUP modeli oz. ne-PLS oblike pa so dolžniški. Razlike v dolžniškem načinu (MUP) v primerjavi z konvencionalnimi načini so na prvi pogled majhne, glavna lastnost tovrstnega modela pa je, da je cena znana že na začetku transakcije in nato ni podvržena povišanju zaradi obresti. PLS oblike pa v marsičem spominjajo na zahodno investicijsko bančništvo in na delovanje vzajemnih skladov (ElGindi, 2009, str. 517).

V islamskem bančništvu ni negotovosti, ki izhaja iz variabilne obrestne mere, saj je cena kot že rečeno v naprej znana in določena in se tekom transakcije zaradi obresti ne more spreminjati. Pomembna razlika je tudi, da islamsko bančništvo daje velik poudarek na dejanski izmenjavi dobrin, torej na izmenjavi oprijemljivih dobrin, in se trgovanja z izvedenimi finančnimi instrumenti bolj kot ne izogiba (ElGindi, 2009, str. 518).

Vsi donosi v islamskem bančništvu nastanejo zaradi dejanske prirasti in ne zaradi »prihodnje« - hipotetične. To je v globokem kontrastu z modernim bančništvom, ki se vse bolj osredotoča na abstraktno ocenjevanje kapitala in prevečkrat bazira na špekulacijah. Še bolj pa je sprevržena misel, ki izhaja iz teh ugotovitev, in sicer, da sta v finančni ekonomiji na račun špekulacij žrtvovana resnični proizvod in resnična delovna mesta (ElGindi, 2009, str. 518).

Islamske banke gradijo na veliko tesnejšem odnosu s poslovnimi partnerji oz. kreditojemalci in so zainteresirane za dolgoročno uspešno poslovanje le-teh. Še več, tveganje bankrota kreditojemalcev se zmanjša, saj so banke z načinom poslovanja prisiljene oz. spodbujene, da nadzirajo kreditojemalca in vsaj do neke mere aktivno sodelujejo pri upravljanju podjetji. Prav tako učinkuje stabilizacijsko ocenjevanje kreditojemalca na podlagi dejanskega premoženja, ki ga islamsko bančništvo vidi tudi v idejah, in ne le na podlagi kreditne sposobnosti. Tako na dolgi rok omogoča banki, ki deluje po PLS modelu, maksimizacijo potencialnega donosa. S tem vidita Rossman in Greenfield (v ElGindi, 2009, str. 519) islamsko bančništvo kot najboljši približek ideala neoklasične interpretacije tega, kako bi morala ekonomija funkcionirati.

Priloga 2 prikazuje glavne razlike med obema principoma bančnega poslovanja oz. razlike med filozofijama, ki za tem poslovanjem stojita. Priloga 3 pa prikazuje glavne ekonomske principe zahodne in islamske filozofije, še posebej se mi zdi pomembno omeniti razliko v odnosu do denarja. Islam vidi denar le kot sredstvo za menjavo in ga ne uvršča med dejanska sredstva.

Kar se vloge centralne banke v islamskem bančništvu tiče, je ta precej podobna tisti konvencionalne, vsaj kar se funkcij tiče. Vendar pa je treba tu poudariti, da je definicija islamske centralne banke v poglavju 1.2.3 omenjenih avtorjev še vedno le želja, saj v taki obliki centralna banka ni nikoli zaživela – ne v »popolnem« islamskem bančništvu še manj pa v »nepopolnem«.

1.2.7 Islamsko bančništvo danes

Danes obstaja že več kot 300 Islamskih finančnih institucij v 75 državah sveta in 300 s šeriatskim pravom skladnih vzajemnih skladov. Priloga 4 prikazuje največje Islamske banke na Bližnjem vzhodu. V letu 2000 je bila velikost trga ocenjena na zgolj 140 milijard USD, do leta 2010 je trg že presegel 1000 milijard USD, v naslednjih štirih do petih letih pa naj bi trg po optimističnih ocenah že dosegel obseg poslovanja v vrednosti 4000 milijard USD (Siddiqi, 2008, str. 37). Islamsko bančništvo je skozi leta raslo počasi a stabilno, pravi razcvet pa je doživelo v luči propada mnogih konvencionalnih bank v zadnjih nekaj letih. Letna stopnja rasti islamskega bančništva je znašala v l. 2005 10-15%, v letu 2008 pa je le-ta poskočila na 20%. Pričakovana stopnja rasti v letu 2013 naj bi dosegla 24% (Lawal, 2010, str. 95). Začetek zadnje velike gospodarske depresije, ki ga je naznanil propad Lehman Brothers banke, označuje prednosti produktov, ki temeljijo na šeriatskemu pravu, saj le-to prepoveduje trgovanje s »slabim« (toxic) dolgom in delitev dobička oz. lizing brez oprijemljivega

premoženja. Posledično to pomeni, da trenutna gospodarska kriza islamskih bank ne le da ni prizadela - islamske banke se srečujejo celo s problemom prevelike likvidnosti.

Najpopularnejši med islamskimi instrumenti je Sukuk. Trg za islamske obveznice je namreč močno narastel v zadnjih 8 letih, kar prikazuje Priloga 5. V l. 2007 je bilo izdanih za 43 milijard USD Sukuk obveznic (v l. 2004 27,39 milijard, v l. 2003 le 5,71 milijard). Večina poroštvenih menic je bila izdanih v Aziji (največ v Maleziji) in GCC[10] državah (Siddiqi, 2008, str. 36). Prva je islamske obveznice v l. 2002 izdala Malezija, sedaj pa o izdaji Sukukov razmišljajo tudi na Tajskem, Japonskem in Združenem kraljestvu (Siddiqi, 2008, str. 36).

V kratkoročnem obdobju so še vedno pričakovane višje rasti v konvencionalnih bankah, ki ponujajo tudi islamske produkte, v srednjeročnem obdobju (4-6 let) pa bodo islamske banke po rasti ujele konvencionalne, sploh če upoštevamo širitev islamskega bančništva v centralno Azijo in Kavkaz (Azerbajdžan, Kazahstan…). Na dolgi rok pa je pričakovana rast predvsem v državah z veliko muslimansko manjšino in veliko diasporo (Francija, UK, Indija…) (Shaikh, 1997, str. 6).

2 PRIMERI

2.1 Sistem popolnega brezobrestnega bančništva

Pod pojmom »*popolni sistem*« sem opredelil države, kjer so dovoljene le islamske banke. Tovrstnih držav sicer ni veliko - kot v prvem poglavju omenjeno so to: Iran, Pakistan in Sudan. Pot pojmom »*popolna islamska banka*« pa lahko razumemo tudi zakonske omejitve v islamskih državah, ki prepovedujejo paralelno nastopanje obeh vrst bančništva pod isto streho. Takšne države so v večini z izjemo Malezije, ki ji je s primerno zakonodajo uspelo združiti v isti stavbi islamsko in konvencionalno banko.

2.1.1 Pakistan (*do l. 2002*[11])

Za razliko od Irana; ki je islamsko bančništvo vpeljeval v žaru islamske revolucije, je bila uvedba islamskega bančništva postopnejša in bolj premišljena. Pakistanci so ga začeli uvajati leta 1979 po nekaj letih priprav, pod vodstvom Sveta za Islamsko ideologijo (SII). Postavili so rok treh let, v katerem naj bi to dosegli, vendar pa so bile določene institucije primorane v takojšnjo opustitev poslovanja z obrestmi (Khan & Mirakhor, 1990, str. 365).

Pri komercialnih bankah je bil proces prehajanja na brezobrestni način poslovanja dolgotrajnejši: potrebno je bilo prehodno obdobje dvojnih računov – hkrati so obstajali tako novi PLS računi kot še stari obrestni. Banke so imele celo posebna okenca za ene in druge. Prehodno obdobje je trajalo štiri leta in pol. Med letoma 1980 in 1982 so bili zasnovani novi finanči instrumenti z namenom mobilizacije sredstev; eden takih Participation Term Certificates (PTC) – podjetniški instrumenti z maksimalno dobo unovčenja 15 let, s katerimi

[10] Gulf Cooperation Council
[11] Dualni sistem od 2002 naprej.

se je lahko trgovalo, zasnovani na ideji delitve dobička (profit sharing). Ti naj bi zamenjali srednje in dolgoročne zasebne investicije v obliki kreditiranja z obveznicami, ki nosijo obresti (Khan, & Mirakhor, 1990, str. 366).

V Pakistanu je bil pasivni del bančne bilance (depoziti ipd.) hitro spremenjen v islamski način upravljanja. Sploh v Pakistanu je bila očitna preferenca varčevalcev do brezobrestnih depozitov, saj so imeli le-ti štiri leta možnost varčevati po obeh principih, torej po obrestnem in PLS načinu (Khan & Mirakhor, 1990, str. 366-367).

Aktivna stran bančnega sistema (sredstva: posojila) pa je nakazovala precej počasnejše prilagajanje in privajanje na PLS financiranje. Če je narava transakcije taka, da ne omogoča PLS načina, torej delitve dobička, islamsko pravo omogoči tak način, da bo transakcija opravljena brezobrestno – MUP model. Tako kritiki, kot sam Svet za ekonomsko ideologijo, priznavajo nevarnost obrestnega poslovanja pri tem modelu. Mark-up je tako postal eden glavnih načinov brezobrestnega poslovanja, vsaj kar se tiče pasivne strani poslovne bilance banke (Khan & Mirakhor, 1990, str. 367).

2.1.1.1 Težave Pakistana

Pakistan je v prvi vrsti kritika popolnega sistema: vloga države in regulatorja je bila seveda pretirana – popolna nacionalizacija, poseganje v poslovanje bank, določanje stopenj donosa ipd. Vsi ti ukrepi so v končni fazi celo v nasprotju s samim islamom, sploh poseganje v trgovanje, ki ga islamska vera dovoljuje. Prav tako pa je problematično določanje stopenj donosa, kar je spet pripeljalo do obresti. Po drugi strani pa primer Pakistana kaže tudi na pomanjkljivosti oz. probleme, islamskega bančništva, ki so bolj konceptualne narave.

2.1.1.1.1 Izogibanje tveganju in visok delež kratkoročnih posojil

Priloga 11 prikazuje različne metode financiranja za vsako od panog, Priloga 12 pa podatke za aktivno stran bilanc (sredstva) komercialnih bank in kaže na to, da so v letu 1984 kratkoročna posojila presegala 80 % vseh posojil.

Kratkoročno financiranje lahko pripišemo izogibanju tveganja bank in zakonodajalca v procesu islamizacije. Investitorji morajo za svoje dolgoročne investicije iskati financiranje drugje. Glede na majhnost kapitalskega trga to pomeni iskanje sredstev brez posredniške vloge banke ali pa stagnacijo industrije. Bančniki menijo, da bodo stroški nadzora profit – sharing projektov zaradi moralnega hazarda previsoki, vse dokler poslovna srenja ne prevzame višjih etičnih standardov. Na eni strani so varčevalci, ki jih žene vera in se soočajo z nevarnostjo, da njihova sredstva ne bodo uporabljena v PLS projektih, na drugi strani pa imamo banke, ki se bojijo bankrota, če bi prevelik delež sredstev namenili za Musharakah in Mudarabah financiranje (Khan & Mirakhor, 1990, str. 369).

2.1.1.1.2 Stopnje donosa

Banke so posredniki med realnim gospodarstvom in varčevalci (depozitarji). Njihove stopnje donosnosti morajo torej odražati oz. biti enake kot stopnje donosa na kapital v različnih

sektorjih realnega gospodarstva, hkrati pa morajo bančne stopnje donosnosti varčevalcem odražati zmožnost ustvarjanja dobička bank. Če se to iz kakršnegakoli razloga ne zgodi, lahko banke izgubijo posredništvo vlogo, sredstva pa se ne morejo prerazporediti.

Na dolgi rok bi bilo mogoče vsaj v teoriji doseči izenačitev stopnje donosa banki in stopnje donosa varčevalcu (seveda je treba upoštevati tudi stroške posredništva). Na krajši rok pa je težko govoriti, da se bosta ti stopnji izenačili, predvsem zaradi različnih že prej omenjenih preprek.

Priloga 14 in Priloga 15 prikazujeta stopnje donosa na kapital in na PLS varčevanje petih največjih komercialnih bank in lahko služijo kot približek za stopnjo donosa bankam in varčevalcem.

Kot lahko iz teh dveh prilog razberemo, se povprečne stopnje donosa odzivajo druga na drugo, vendar pa se različna stopnja donosa na kapital v posameznih bankah ne odraža v večji razliki stopenj donosa na PLS depozite pri posameznih bankah. Zakonodajalec je namreč hotel preprečiti velike premike varčevalcev iz ene v drugo banko. Tako je tudi konkurenčnost samih bank drugotnega pomena (Khan & Mirakhor, 1990, str. 370).

Druga značilnost, ki jo lahko opazimo, je, da se trend dobičkonosnosti v bankah ne odraža v donosu na PLS depozite. Stopnje dobička pri banki Alied kažejo na rast, dočim stopnje donosa na depozite padajo. It tega lahko razberemo, da islamsko bančništvo ne deluje optimalno, saj stopnje donosa varčevalcem ne odražajo stopnje donosa na kapital v realnem sektorju niti učinkovitosti posameznih bank.

2.2 Sistem nepopolnega (»dualnega«) brezobrestnega bančništva

Pod pojmom »*nepopolni sistem*« sem opredelil države, ki poznajo poleg konvencionalnega tudi islamsko bančništvo. Takšne države so v večini in jih delimo na eni strani na muslimanske države, ki se brezobrestnemu poslovanju seveda bolj posvečajo, na drugi strani pa so vse ostale države, ki se zaradi takih in drugačnih razlogov (največkrat povod močna islamska manjšina) vse bolj odpirajo tudi tovrstnemu bančništvu. Ker je finančna kriza precej manj prizadela islamske finančne instrumente in so ti že v osnovi varnejši, vlada v zadnjem času tudi na zahodu večje zanimanje za njih. Pod ne/popolnim bančništvom lahko razumemo tudi regulacijo, ki omejuje delovanje dveh vrst bančništva pod eno streho. V tem poglavju bom na primerih Malezije, ki je edina država, ki dovoljuje »dualnost« v isti stavbi, in Katarja, ki je to dovoljeval vse do konca leta 2011, pokazal, kje bi lahko tičale pasti pri enem in drugem modelu.

2.2.1 Malezija

Začetki poslovanja z islamskimi instrumenti v Maleziji segajo že v leto 1963, vendar pa je bila prva prava islamska banka ustanovljena šele leta 1983, ko je začela delovati banka BIMB (Bank Islam Malysia Berhad) (Fadzlan, 2007, str. 177). Malezija je med državami z obema vrstama bančništva posebnost, saj za razliko od ostalih dovoljuje »islamska« okenca v konvencionalnih bankah. Do nedavnega je to dovoljeval tudi Katar, vendar pa so morale vse

banke zahodnega tipa do konca leta 2010 ukiniti islamska okenca in zgraditi popolnoma neodvisen islamski sistem z vso pripadajočo infrastrukturo (Fadzlan, S., 2007, str. 177). »Dualni« sistem je Malezijska vlada začela uvajati v letu 1993 pod programom: Bančna shema brez obresti (Interest Free Banking Scheme). Takrat je pod tem sistemom delovalo 14 komercialnih bank, 10 finančnih družb, pet trgovinskih bank in 7 diskontnih hiš (ElGindi et al., 2009, str. 528).

Danes je Malezija (za zalivsko regijo) drugo največje središče islamskega bančništva in financ na svetu. V letu 2008 je delovalo 12 popolnoma islamskih bank, 35 komercialnih bank, 10 trgovinskih bank in 10 razvojnih bank, ki ponujajo tudi islamske produkte in storitve. Do leta 2010 bi moral po predvidevanjih vlade delež islamskega bančništva v vsem bančništvu narasti na 20% (Khan & Bhatti, 2008, str. 718). V tretjem četrtletju leta 2010 je Malezija ta delež dejansko dosegla (Bloomberg – Finance, 2011). Največ sta k hitri rasti islamskega finančnega sektorja prispevala vlada in malezijska centralna banka (BNM – Bank Negara Malysia) na eni strani z izjemno odprtostjo: leta 2004 je Malezija v islamski bančni sektor spustila štiri tuje banke, kar je bilo tri leta pred rokom, ki ga je določila Svetovna trgovinska organizacija, na drugi strani pa z izjemno inovativnostjo: samo v letu 2004 je uvedla 44 novih islamskih bančnih in finančnih produktov (Haron, & Wan Azmi, 2008, str. 620). Priloga 13 jasno prikazuje višjo rast islamskih depozitov v primerjavi z konvencionalnimi. Zavarovalniški trg Takafulov je prav tako dosegel zavidljivo rast in sedaj združuje premoženje v vrednosti 1,77 milijarde USD. Od leta 2007 pa do leta 2016 pa velja posebno davčno izvzetje za tovrstne instrumente – s tem namerava vlada še dodatno povečati islamski zavarovalniški sektor (Khan & Bhatti, 2008, str. 719). Največji uspeh pa so v Maleziji doživele islamske trgovalne obveznice – Sukuki. V letu 2006 je trg Sukukov znašal 32 milijard USD in je tako predstavljal 52 % kapitalskega trga v Maleziji. Leta 1995 je Maleziji uspelo vzpostaviti prvi islamski medbančni trg, da bi tako ublažila preveliko likvidnost islamskih bank (Khan & Bhatti, 2008, str. 719).

Kljub uspehu se pojavljajo tudi kritike Malezijskega modela: islamski učenjaki mu očitajo, da je premalo skladen s šeriatskim pravom, pojavlja pa se tudi očitek o premajhni vključenosti javnosti v proces islamizacije bančnega sektorje iz česar sledi nepoznavanje in apatija do sistema.

2.2.2 Katar

Islamske finančne in zavarovalniške aktivnosti so doživele hitro rast v zadnjih letih: leta 1994 je bila ustanovljena islamska zavarovalnica *Katarska islamska zavarovalna družba,* ki je od tedaj postala vodilna na svojem področju. Prvi Sukuki so bili izdani v letu 2003 in sedaj predstavljajo 20-35 % financiranja vseh projektov. Islamski vzajemni skladi s podporo *Katarske islamske banke* postajajo priljubljena izbira na kapitalskem trgu. Ob vsem bogastvu, ki izhaja iz nafte in ob podpori oblasti, lahko finančni kapitalski instrumenti še dodatno prispevajo k gospodarski rasti in razvoju Katarja (Khan & Bhatti, 2008, str. 713). Podobno kot v Maleziji je tudi Katar dovoljeval »dualni« bančni sistem. V februarju leta 2011 je sledila presenetljiva odločitev oblasti (za nekatere celo šokantna), da morajo vse banke z »dualnim«

sistemom do konca leta zgraditi ločeno infrastrukturo za svoj »islamski« del. To pomeni tako nove stavbe, kot tudi nov informacijski in podporni sistem. Islamsko bančništvo v konvencionalnih bankah z začetkom leta 2012 ne bo več dovoljeno (Martin, 2011, str. 39). Ker je bila okrožnica popolnoma nepričakovana, lahko po mnenju strokovnjakov in bonitetne hiše Moody's to pomeni hud udarec za konvencionalne banke, katerih prihodki iz islamskega bančništva znašajo od 10-15 %. Še več, centralna banka sploh ni izdala navodil, kako naj bi se banke tej odločitvi prilagodile in zakaj te spremembe sploh uvaja (Martin, 2011, str. 40). Kljub temu se predstavniki islamskih bank kot tudi strokovnjaki strinjajo, da bi na dolgi rok segregacija konvencionalnega in islamskega sektorja pomenila rast zadnjega, ki bi bil zaradi neodvisnosti bolj v skladu z Islamom in posledično bolj privlačen za islamske vlagatelje. Le čas pa bo pokazal, če bo temu res tako (Martin, 2011, str. 41).

2.2.3 Bangladeš

V letu 2008 je bilo v Bangladešu 6 islamskih in 43 konvencionalnih bank, izmed katerih se jih nekaj ukvarja tudi s ponujanjem storitev skladnih z šeriatskim pravom. Islamsko bančništvo je še posebej priljubljeno med revnejšimi in na podeželju (Hassan, 1999, str. 70). Bangladeš omenjam zaradi zelo specifične težave: regulator oz. regulacija ne obravnava islamskih bank in finančnih institucij nič drugače od konvencionalnih – še več – obravnava jih kot konvencionalne. To stanje ima za posledico, da so islamske banke in njihovi finančni instrumenti podvrženi zakonom, ki veljajo za vzajemne sklade in trgovanje z vrednostnimi papirji. Zaradi tega so seveda konvencionalne banke v veliki prednosti, saj so islamski finančni instrumenti veliko bolj obdavčeni (Khan & Bhatti, 2008, str. 716).

2.2.4 UK

London je danes domicil 25 družb, ki ponujajo različne oblike islamskega financiranja. BLME (Bank London and the Middle East) je največja banka izmed petih, ki so popolnoma usklajene s šeriatskim pravom. Prva takšna institucija je bila leta 2004 ustanovljena Islamska Banka Britanije (Islamic Bank of Britain). Le-ta je bila prva islamska finančna institucija na svetu, ki je ponudila za svoje komitente vezane vloge temelječe na Murabahi – s fiksno obrestno mero (Malik, Malik & Shah, 2011, str. 181). Število islamskih bank naj bi se v naslednjih letih podvojilo. Še več, večina britanskih konvencionalnih bank ima tudi islamsko okence, na katerem ponujajo produkte skladne s šeriatskim pravom[12]. Celoten sektor je ocenjen na med 500 milijoni in eno milijardo USD in raste z letno stopnjo med 15 % in 20 % (Grose, 2008, str. 41). Za tak vzpon islamskega bančništva je v veliki meri zaslužna bivša laburistična vlada z Gordonom Brownom, ki je že l. 2006 dal jasno vedeti, da bo postala Britanija središče islamskih financ na zahodu. Pozitivno pa so na britansko islamsko bančništvo vplivale tudi zakonske omejitve po enajstem septembru (sprejetje domovinskega zakona), saj je Združene države zaradi tega zapustilo veliko premožnih vlagateljev iz Bližnjega vzhoda (Malik, Malik & Shah, 2011, str. 179). Čeprav dvomilijonska britanska

[12] Ni zamenjevati oz. primerjati z Malezijskim modelom: tam sta dve entiteti pod isto streho, dočim v britanskem primeru so ponujeni le določeni s šeriatskim pravom skladni produkti.

muslimanska populacija še vedno bolj gleda na ceno storitve, pa je vedno več tudi takih, ki se odločajo za vlaganje prav na podlagi vere (Mansour, Abdelhamid, Masood & Niazi, 2010, str. 198) .

2.2.5 Ostale države

Tunizija - 28. maja 2010 je vrata odprla prva islamska banka Magreba –Banque Zitouna. Tunizija je tako postala prva država v regiji z islamsko banko. Banka se ponaša z najnovejšim informacijskim sistemom, ki bazira na modelu Basel II. Z najnaprednejšo tehnologijo in z islamom skladnimi produkti namerava banka do l. 2015 doseči 5 % tržni delež (2010, str. 44). **Singapur –** Singapur je še ena od držav, ki so islamskemu bančništvu na široko odprla vrata, klub temu da predstavlja muslimanska populacija le 14 % prebivalstva in je torej v manjšini. Glede na to, da je Singapur finančno središče južne in jugovzhodne Azije in eno pomembnejših finančnih središč v svetu nasploh, se je država že v 1990-ih pragmatično odločila za podporo brezobrestnega poslovanja. Islamsko bančništvo je od tedaj le v porastu, sploh zaradi bližine močnih Malezije in najštevilčnejše islamske države Indonezije (Gerrard & Cunningham, 1997, str. 204-216). **ZDA in Kanada –** Obseg islamskih finančnih aktivnosti je v letu 2007 v Združenih državah dosegel 1,5 milijarde v Kanadi pa 86 milijonov USD. Kljub temu, da je tovrstno bančništvo v Severni Ameriki v vzponu, pa za enkrat tam še ni nobene prave islamske banke, z vsemi finančnimi instrumenti, ki naj bi jih takšna institucija ponujala. Večino poslovanja predstavljajo tako na šeriatskem pravu temelječi vzajemni skladi (Ranzini, 2007, str. 10-11).

3 PREDLAGANE REŠITVE PROBLEMOV

Prva stvar, ki jo islamsko bančništvo ali gospodarstvo nasploh potrebuje, je okolje v katerem lahko deluje. Tu mislim predvsem na zakonodajo. Kot kaže primer Bangladeša, je lahko brezobrestno bančništvo soočeno z rigidnostjo in neuvidevnostjo zakonodajalca. Glede na to, da vidim islamsko bančništvo kot konkurenco obstoječemu, lahko največ problemov na tem področju nastane v državah, kjer je islam manjšinska religija in kjer je muslimanov malo. Uspeh islamskega bančništva v Združenem kraljestvu sicer kaže, da večjih ovir ne bi smelo biti, če se vlada zaveda potenciala, ki ga islamsko bančništvo prinaša. Za boljšo uveljavitev islamskega bančništva v zahodnem svetu bi bila potrebna tudi sprememba terminologije – torej uporaba besedne zveze islamsko bančništvo ne bi bila več zaželena, boljša termin bi bil brezobrestno bančništvo ali pa družbeno odgovorno bančništvo.

Kar se tiče ostalih problemov - torej problemov, ki izhajajo iz same narave brezobrestnega poslovanja, pa morajo biti tudi rešitve kompleksnejše. Eden od problemov je premajhen delež na PLS temelječih finančnih instrumentov oz. produktov. Na eni strani problem izvira iz precej nejasno definiranih instrumentov samih: Npr. pri Mudarabi je mnogo stvari nejasnih: Kaj je mišljeno z izgubo, ki naj bi si jo oba udeleženca delila? Razlikovanje med finančno in nefinančno izgubo? Kako nefinančno izgubo ovrednotiti (če sploh)? Kakšne so dolžnosti in pravice enega in drugega partnerja? Na ta vprašanja je seveda preprosto odgovoriti. Problem nastane, ker banke v različnih državah najdejo zaradi različnih okolij, kultur, zakonodaj itd.

različne odgovore. Uporabi Mudarabe se banke izogibajo, ker ne vedo kako nadzirati podjetja, oz. če jih zaradi visokih stroškov sploh hočejo, na drugi strani pa se jih managerji oz. agenti izogibajo ravno zaradi nejasnosti pri nadzoru in delitvi izgube ter dobička. Produkte je treba narediti strankam prijazne in razumljive, poleg tega pa ni nujno, da obstaja le ena variacija Mudarabe. Banke morajo več vlagati v raziskave in razvoj novih produktov, pomanjkanje česar je še eden od perečih problemov islamskega bančništva.

Islamsko bančništvo je razen redkih držav (s popolnim sistemov) v veliki manjšini. Večina držav dovoljuje tudi konvencionalnim bankam, da se ukvarjajo s ponujanjem šeriatskemu pravu prilagojenih storitev. Po navadi same ne vlagajo v nove produkte na brezobrestni strani poslovanja, temveč jih ponujajo le kot dodatno storitev v določenih poslovalnicah ali pa posebnih okencih v konvencionalnih bankah samih. Torej razvoj novih produktov pade na pleča manjših, popolnih islamskih bank, ki same ne zmorejo razvoja novih produktov. Rešitev je v povezovanju. S povezovanjem mislim na povezovanje na regionalni, čeravno ne na globalni ravni. Skupaj lahko razvijajo nove produkte in tako omogočijo rast celotnega sektorja. Na dolgi rok, ko bi bile finančne institucije že dovolj močne in bi posamezne banke zaradi konkurence same razvijale svoje instrumente, pa bi začetno sodelovanje lahko preraslo v ureditev skupnega medbančnega trga.

Kot omenjeno, ima le Malezija zares delujoč medbančni trg, ki deluje po principih šeriatskega prava. V naslednjih letih mora postati imperativ, da se islamske banke znotraj posameznih držav in nato znotraj regij začno povezovati in ustvarjati skupni trg. Pri tem morajo preseči verske in politične delitve in se osredotočiti na nadaljnjo rast in razvoj brezobrestnega bančništva, kar naj bi bilo v interesu vsem islamskim državam. Z delujočim medbančnim trgom bi se odpravila še druga od problemov islamskih bank, torej prevelika likvidnost in obrestna mera LIBOR.

Ravno na gospodarskem področju lahko države najdejo skupno točko, standardizirajo določene produkte in se dogovorijo o enotnih merilih za nadzor in izvajanje revizij islamskega bančništva. Če ne bi sodelovanje uspelo, pa še vedno obstaja možnost, da bi ena sama institucija oz. skupina (tudi država), prevzela pobudo in ustvarila merila, katerim bi bile primorane slediti tudi ostale. V primeru Evropske unije, kjer že obstaja enoten trg, bi bilo samo povezovanje verskih institucij iz različnih držav skupnosti še toliko lažje.

Problem LOLR, ki še vedno posoja v obrestih, bi bilo prav tako moč rešiti s povezovanjem in stvaritvijo skupnega sklada oz. rezerv iz katerega bi pod določenimi pravili lahko črpale banke v stiski. To bi lahko v teoriji pripeljalo do nastanka centralni banki konkurenčne institucije, kar bi pomenilo nove zaplete. Zato je bolje, da vlogo LOLR opravlja centralna banka, le-ta pa mora biti prilagojena tudi servisiranju brezobrestnega sektorja. Najbolje bi bilo, da bi bila tudi sama centralna banka organizirana dualno, torej ena hiša, dva sistema. S tem bi se centralna banka enakovredno posvečala islamskemu bančništvu, hkrati pa bi bila ohranjena enovitost in primarna funkcija centralne banke.

Kljub temu da zagovarjam dualni sitem v organizaciji centralne banke, pa nisem zagovornik dualnega sistema v komercialnih bankah (Malezija). Že mogoče, da kaže lepe rezultate, vendar sam delim mnenje oblasti v Katarju. Islamsko bančništvo mora biti ločeno in se razvijati neodvisno od konvencionalnega. To sicer ne pomeni, da konvencionalna banka ne bi smela imeti islamskih podružnic, vendar pa morajo le-te delovati relativno samostojno. Filozofiji za sistemoma sta enostavno preveč različni, po drugi strani pa obstaja možnost, da bi konvencionalno bančništvo zadušilo islamsko s tem, ko bi ga dojemalo ali pa prodajalo le kot dodatno ponudbo na svojih okencih.

Glavna ovira islamskemu bančništvu pa je miselnost. S tem ne mislim na predsodke do islamske vere, temveč samo dojemanje brezobrestnega bančništva. Napačno dojemanje je izvor vseh nadaljnjih problemov. Trenutno namreč poznamo le eno obliko bančništva, le eno vrsto izrazoslovja, teorij, študijske materije, zakonitosti. Ta oblika je že stoletja zakoreninjena v naši kolektivni zavesti. Dostikrat v tem leži strah pred brezobrestnim bančništvom - ker nam je enostavno tuj. Posledično pa z nezaupanjem zremo na rešitve, ki nam jih le-to ponuja. To trditev zagovarjam na podlagi primerov držav, ki sem jih opisal, kjer je kljub velikemu povpraševanju in trgu razvoj pravega islamskega bančništva še vedno počasen. Da povzamem: šele ko bo filozofija islamskega bančništva prešla v splošno miselnost in se bo svet (tudi islamski) navadil na gledanje izven okvirov konvencionalnega bančništva, bo po mojem mnenju večina težav, s katerimi se danes sooča islamsko bančništvo, odpravljena.

4 SLOVENIJA, RELIGIJA, GOSPODASTVO

V Sloveniji se velika večina ljudi prišteva med verujoče, kar kaže Priloga 10, ki prikazuje podatke o popisu prebivalstva. To je torej velik trg, ki so ga določene institucije v preteklosti že uspešno izkoriščale (stara Krekova banka), nekatere institucije, predvsem tiste v lasti Mariborske nadškofije, pa na njem delujejo še danes.

Mariborska nadškofija, saj je s škofijama Celje in Murska Sobota preko družbe **Gospodarstvo Rast** (Poslovni register Slovenije – Gospodarstvo Rast, 2011) lastnica finančnih družb **Zvon Ena Holding** (Poslovni register Slovenije – Zvon Ena Holding, 2011) in **Zvon Dva Holding** (Poslovni register Slovenije – Zvon Dva Holding, 2011). Zanimiva za moje delo je **Krekova družba za upravljanje**, katere lastnica je preko Zvona Ena prav tako Cerkev. Družba je strankam ponudila prvi vzajemni sklad (Krekov Klas Družbeno odgovorni), ki temelji na načelih družbene odgovornosti. Glede na to, da so mnogi finančni produkti v islamskem bančništvu zgrajeni na principih vzajemnih skladov, me zanima uspešnost podobnega sklada v Sloveniji kot možnemu indikatorju sedanjega in potencialnega prihodnjega povpraševanja po tovrstnih storitvah.

Krekov Klas Družbeno odgovorni je delniški podsklad, katerega naložbena politika ga uvršča med namenske investicijske sklade in nalaga sredstva v podjetja iz panog, ki izboljšujejo kvaliteto življenja. Ne nalaga pa svojih sredstev v podjetja iz tobačne industrije, proizvodnje alkoholnih pijač, iger na srečo in proizvodnje orožja (Krekova Družba – Klas Družbeno odgovorni, 2011). V Prilogah 7-9 lahko vidimo vse pomembnejše podatke o

skladu: število enot premoženja, vrednost enot premoženja, število vlagatelje. Kot lahko razberemo, se število varčevalcev in število enot zmanjšuje. To po eni strani pripisujem neugodnim gospodarskim razmeram, po drugi strani pa krizi glavnih lastnikov teh skladov. Kriza, v kateri sta se znašla Zvon Ena in Dva, je po mojem mnenju negativno vplivala na podjetja, ki so v lasti teh dveh družb, hkrati pa tudi na ugled same Mariborske nadškofije. Kljub slabemu imenu možnosti za prodor z vero skladnimi finančnimi produkti še vedno obstajajo.

Dober primer je bila izjemno uspešna Krekova banka. Ustanovil jo je duhovnik in narodni buditelj Janez Evangelist Krek. Po njegovem prepričanju je steber slovenskega naroda slovenski kmet, ki ga je potrebno organizirati v sistem samopomoči kmečkih hranilnic in posojilnic. Prvo kmečko posojilnico je Krek ustanovil že leta 1894, nato pa so v hitrem tempu rasle po vsem slovenskem ozemlju. Krekove kmečke hranilnice in posojilnice so bile zadruge demokratičnega Raiffeisnovega tipa, kjer je imel vsak član en enakopraven glas ne glede na višino vloge (Pd Železniki – Krek, 2011). Tu velja omeniti, da se je islamsko bančništvo začelo razvijati v 60ih letih prejšnjega stoletja ravno iz družbeno odgovornih bank, ki so nastale po vzoru »rajfajznovk«. V letu 1992 je bila ustanovljena Krekova banka, ki naj bi nadaljevala s Krekovo tradicijo. V letu 2002 jo je prevzela banka Raiffeisen (Raiffeisen Bank – Pomembni mejniki, 2011).

Do sedaj sem o Sloveniji pisal le kot o možnem trgu s krščanstvu prilagojenimi finančnimi produkti. **Ilirika družba za upravljanje** pa je videla potencial tudi v skladu, ki bi deloval po zakonih šeriatskega prava. Skupaj s partnerjem iz Katarja bi tako postala prva ponudnica tovrstne storitve v vsej vzhodni in jugovzhodni Evropi (Ilirika DZU – Novinarsko središče, 2011). Priloga 9 prikazuje certifikat, ki ga je Ilirika pridobila in dokazuje da je sklad v skladu s šeriatskim pravom. Kljub temu, da projekt ni uspel[13], pa primer vseeno priča o tem, da ima tudi Slovenija potencial oz. ima podjetja in družbe, ki potencial zaznajo.

Priložnost za prodor na balkanske trge, kjer prevladuje islamska vera, vidim tudi za naše banke. Sploh **Nova ljubljanska banka** bi lahko z odprtjem islamske banke v Bosni in Hercegovini ali pa na Kosovu uspešno prodrla na trg in se tam pozicionirala kot družbeno odgovorna banka po principih islamskega prava. To vidim kot dober način za povrnitev dobrega imena in pridobitev starega trga[14]. Zgled so ji lahko ostale zahodne banke z islamskimi podružnicami.

SKLEP

V svojem delu sem zagovarjal tezo, da so tudi drugačne oblike bančništva, v mojem primeru islamskega, lahko uspešne. Na podlagi podanih primerov lahko osnovno hipotezo potrdim. Še več, islamsko bančništvo v zadnjih letih konvencionalno bančništvo po rasti in dobičkih celo

[13] Po iskanju sem uspel najti domnevni razlog neuspeha vzpostavitve islamskega sklada – odstop Katarcev od projekta (Nezavisne novine – Posao, 2011), uradnega razloga pa pri Iliriki sami nisem uspel dobiti.
[14] Za nastalo situacijo je predvsem kriv spor glede nasledstva (Jutarnji list – Vijesti, 2011).

močno prekaša. Razloge za izjemen uspeh islamskega bančništva vidim predvsem v nagovarjanju verskih čustev ljudi, na drugi strani pa tudi v varnosti, ki jo zaradi principov, po katerih deluje, nudi. Predvsem je pomembna visoka etičnost delovanja brezobrestnih institucij, ki morajo zasledovati višje etične standarde od konvencionalnih dvojnic, in pa odsotnost obrestnega poslovanja. Obresti so namreč problematične na različnih nivojih. Te sem poskušal opisati v svojem diplomskem delu. Dokazovanje, da ima konvencionalni bančni sistem precejšnje pomanjkljivosti, se mi je zdelo odveč, glede na to da živimo v času gospodarske krize. Raje sem se posvetil samemu islamskemu bančništvu, poskušal predstaviti njegove prednosti, pa tudi slabosti. Glavno prednost brezobrestnega poslovanja vidim v popolnem skladju z osnovno idejo bančništva – to je posredniško vlogo. Islamsko bančništvo z gospodarstvom diha, je del njega in mogoče najpomembnejše – islamsko bančništvo ustvarja dodano vrednost. Konvencionalno bančništvo na drugi strani je zmožno pahniti celotno gospodarstvo v depresijo, kar se je zgodilo že nekajkrat. Po drugi strani pa navzlic načelom tržnih mehanizmov za slabo delovanje redko odgovarja. Zahodno bančništvo, čeprav v osnovi z isto funkcijo kot islamsko, vseeno te osnove presega in na trgu nastopa kot samostojen igralec in ne le kot podpora realnemu gospodarstvu.

Islamsko bančništvo po poglabljanju v filozofijo, ki za njim stoji, in praktičnih zgledih, ne vidim več kot le konkurenco obstoječemu bančništvu, temveč kot rešitev za panogo nasploh. V teoriji, ki jo je potrdila tako zadnja finančna kriza in v nalogi opisani primeri držav, islamsko bančništvo ne more biti povzročitelj kriz. Islamsko bančništvo je namreč v podrejeni vlogi ostalemu gospodarstvu in utrpi izgubo le takrat, ko jo utrpi tudi ostalo gospodarstvo. Kot zagovornik konkurence in tržnih mehanizmov ne zagovarjam le ene oblike bančništva, trdim pa, da bo moralo tudi konvencionalno bančništvo razmisliti o spremembah poslovanja. Še večja verjetnost pa je, da bodo države same preko regulacije in obdavčitev določenih transakcij prisilile konvencionalno bančništvo v spremembe.

Kar se težav islamskega bančništva tiče in rešitev, ki sem jih podal, lahko rečem, da večina glavnih problemov izhaja iz slabe uveljavljenosti islamskega bančništva. To je še vedno bolj ali manj novaliteta. S časom in primerno izobraženim kadrom bo tudi večina težav in pomanjkljivosti razrešenih.

Tezo, ki sem jo zagovarjal na primeru Slovenije, torej, da so lahko verski produkti potencialen trg tudi v sekularizirani zahodni državi, sem na podlagi primerov potrdil. Odkril sem tudi priložnosti, ki bi jih lahko slovenske banke izkoristile za povečanje svojega trga.

VIRI IN LITERATURA

1. (2010). Tunisia opens its first islamic bank. The middle east. July 2010, str. 44
2. *Bloomberg – Finance,* Najdeno 4. septembra 2011 na nsalovu http://www.businessweek.com/news/2010-10-15/malaysia-s-islamic-banking-assets-climb-to-20-percent-of-total.html
3. Choudhury, M. A. & Hussain, M. (2005). A paradigm of Islamic money and banking. *International Journal of Social Economics, 32*(3), str. 203-217.
4. ElGindi, T., Said, M. & Salevurakis, J. W., (2009). Islamic Alternatives to Purely Capitalis Modes of finance: A study of Malaysian Baks from 1999 to 2006. *Review of Radical Political Economics, 41*(4), str. 516-538.
5. Fadzlan, S. (2007). The efficiency of Islamic banking industry in Malaysia: Foreign vs domestic banks. *Humanomics, 23*(3), str. 174-192.
6. Gerrard, P., & Cunningham J. B. (1997). Islamic banking: A study in Singapore. *International journal of Bank Marketing, 15*(6), str. 204-216.
7. Grose, T. K. (2008). The Rise of Islamic Banking. *U.S. News & World Report, 145*(13), str. 41-42.
8. Györek, V. (2003). *Denar obresti investicije*. Murska Sobota: Franc – Franc.
9. Haron, S. & Wan Azmi, W. N. (2008). Determinants of Islamic and conventional deposits in the Malaysian banking system. *Managerial Finance, 34*(9), str. 618-643.
10. Hassan, M. K. & Lewis, M. K. (2007). *Handbook of Islamic banking*. Edward Elgar Publishing.
11. Hassan, M. K. (1999). Islamic Banking in Theory and practice: The Experience of Bangladesh. *Manegerial finance. 25*(5), str. 60-113.
12. *Ilirika DZU – Novinarsko središče,* Najdeno 18. julija 2011 na naslovu http://www.ilirika.si/novinarsko_sredisce/novice/novica.aspx?id=28745
13. *Jutarnji list – Vijesti,* Najdeno 19. avgusta 2011 na naslovu http://www.jutarnji.hr/slovenija-ce-zbog-ljubljanske-banke-hrvatskoj-blokirati-poglavlje-o-slobodi-kretanja-kapitala/827101/
14. Khan, S. M., & Bhatti, M., (2008). Development in Islamic banking: a financial risk-allocation approach. *The Journal of Risk Finance, 9*(1), str. 40-51.
15. Khan, S. M., & Bhatti, M. I. (2008). Islamic banking and finance: On its way to globalization. *Manegirial Finance, 34*(10), str. 708-725.
16. Khan, S. M., & Mirakhor, A. (1989). The Financial System and Monetary Policy in an Islamic Economy. *JKAU: Islamic economist, 1,* str. 39-57.
17. Khan, S. M., & Mirakhor, A. (1990). Islamic banking: Expiriences in the Islamic republic of Iran and in Pakistan, *Economic Development and Cultural Change,* 38(2), str. 353-375.
18. Koran.
19. *Krekova Družba – Klas Družbeno odgovorni*, Najdeno 1. avgusta 2011 na naslovu http://www.krekova-druzba.si/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=53
20. Lawal, Y. O. (2010). Islamic economics the cornerstone of islamic banking. *Journal of Economics and Engineering, 4,* str. 95-99.
21. Malik, A., Malik, M. S., & Shah, H., (2011). An Analysis of Islamic Banking and Finance in West: From Lagging to Leading. *Canadian Center of Science and Education, 7*(1), str. 179-185.

22. Mansour, W., Abdelhamid, M. B., Masood, O., & Niazi, G. S. K., (2010). Islamic banking and customers' preferences: The case of the UK. *Qualitative research in financial markets. 2*(3), str. 185-199.
23. *Marie Claire – World reports,* Najdeno 27. avgusta 2011 na naslovu http://www.marieclaire.com/world-reports/news/women-nowapara-bangladesh
24. Martin, M. (2011). A defining decision for lenders. *Middle East Economic Digest, 55*(9), str. 38-41.
25. Nathan, S. & Ribiere, V. (2007). From knowledge to wisdom: The case of corporate governance in Islamic banking. *The journal of information and knowledge management sytems, 37*(4), str. 471-483.
26. *Nezavisne novine – Posao,* Najdeno 18. Julija 2011 na naslovu http://www.nezavisne.com/posao/trziste/Arapi-otisli-bez-pozdrava-74924.html
27. *Pd Železniki – Krek.* Najdeno 25. julija 2011 na naslovu http://www.pd-zelezniki.com/Krek.htm
28. Poljašević, Z., Resnik, M., & Bordon, E. (2006). *Naj finančni viri in sredstva delajo za vas in ne obratno.* Ljubljana: Verlag Dashöfer.
29. *Poslovni register Slovenije – Gospodarstvo Rast, d.o.o.,* Najdeno 1. avgusta 2011 na naslovu http://www.ajpes.si/prs/podjetjeSRG.asp?s=1&e=218868&id_sklopa=2
30. *Poslovni register Slovenije – Zvon Dva Holding, d.d.,* Najdeno 1. avgusta 2011 na naslovu http://www.ajpes.si/prs/podjetjeSRG.asp?s=1&e=230212&id_sklopa=1
31. *Poslovni register Slovenije – Zvon Ena Holding, d.d.,* Najdeno 1. avgusta 2011 na naslovu http://www.ajpes.si/prs/podjetjeSRG.asp?s=1&e=306338&id_sklopa=1
32. Ranzini, S. L. (2007). Islamic finance finally taking roots in North America. *Islamic finance news, 4*(13), str. 10-11.
33. *Reiffeisen Bank – Pomembni mejniki,* Najdeno 19. julija 2011 na naslovu http://www.raiffeisen.si/o_nas/mejniki_v_razvoju/
34. Ribnikar, I. (1990). Banka. *Bančni vestnik, 39,* str. 251-252.
35. Ribnikar, I. (1998). *ABC ekonomskih izrazov.* Ljubljana: Dafis.
36. Ribnikar, I. (2006). *Monetarna ekonomija I* (tretja izdaja). Ljubljana: Ekonomska fakulteta v Ljubljani.
37. Saunders, A. & Cornett, M. (2006). *Financial Institutions Management: A Risk Management Approach* (5th edition). London: McGrawHill.
38. Shaikh, S. A. (1997). Islamic Banks and Financial Institutions: A survey. *Journal of Muslim Minority Affairs, 17*(1), str. 11-15.
39. Siddiqi, M. (2008). Islamic Banking. *The Middle East*, November, str. 35-40.
40. Wright, M. J. (2003). Economic impact of the reformation. *Age of reformation,* str. 1-9.

SEZNAM PRILOG

Priloga 1: Grafični prikaz zaželene organiziranosti islamske finančne institucije 1

Priloga 2: Splošni finančni principi 2

Priloga 3: Splošni ekonomski principi 2

Priloga 4: Največjih 10 bližnjevzhodnih islamskih bank 2

Priloga 5: Rast uporabe Sukukov 3

Priloga 6: Investicijski kuponi krekovega sklada Klas na dan 31.12.2006 3

Priloga 7: Investicijski kuponi krekovega sklada Klas na dan 31.12.2007 4

Priloga 8: Investicijski kuponi krekovega sklada Klas na dan 31.12.2008 4

Priloga 9: Certifikat usklajenosti islamskega sklada Ilirike DZU 5

Priloga 10: Prebivalstvo po veroizpovedi in tipu naselja, Slovenija, popisa 1991 in 2002 6

Priloga 11: Možni načini financiranja pri različnih transakcijah 7

Priloga 12: Investicije PLS skladov komercialnih bank v letu 1984 7

Priloga 13: Letna rast različnih depozitov v komercialnih bankah (%) 7

Priloga 14: Stopnje donosa v % na PLS depozite v državnih bankah v Pakistanu, dec. 1981-86 8

Priloga 15: Stopnje donosa na kapital državnih bankah v Pakistanu, dec. 1981-86 8

Priloga 1: Grafični prikaz zaželene organiziranosti islamske finančne institucije

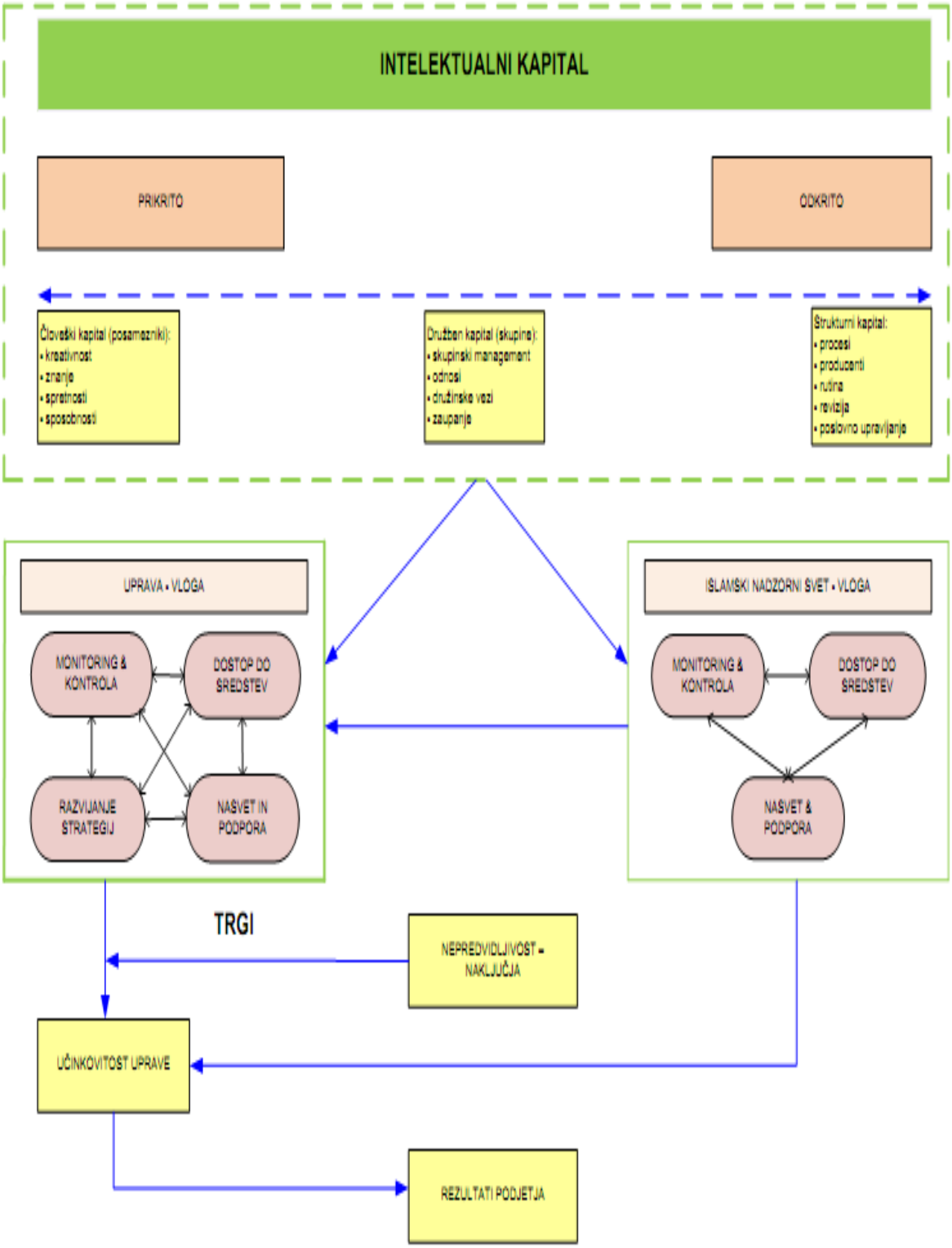

Priloga 2: Splošni finančni principi

Konvencionalna banka	Islamska banka
Denarno financiranje	Premoženjsko finaciranje
Temelji na obrestih	Temelji na dobičku
Manjša udeležba v trgovanju	Aktivna udeležba v trgovanju
Hazard je dovoljen	Hazard ni dovoljen
Špekuliranje je dovoljeno	Špekuliranje ni dovoljeno

Vir: Lawal, Y. O., Islamic economics: The cornerstone of Islamic banking, 2010, str. 98

Priloga 3: Splošni ekonomski principi

Zahodnjaška filozofija	Islamska filozofija
Produkcijski faktorji so zemlja, delo, kapital in podjetništvo	Produkcijski faktorji so zemlja, delo, kapital in podjetništvo
Denar je sredstvo	Denar je le sredstvo za menjavo in merilo bogastva
Viri so redki, če ne bi bile redki ne bi bilo ekonomije	Viri so Božja nagrada, ki jih je on radodarno priskrbel, in jih da tistemu, kateremu hoče, za napredek vseh
Pravična porazdelitev bogastva	Pravična porazdelitev bogastva
Kapitalizem, akumulacija bogastva	Socialna ekonomska pravica mora vključevati: lastno korist, korist do drugih, brez škode drugim, brez izkoriščanja
Oportunitetni stroški so vključeni	Oportunitetni strošek ni strošek

Vir: Lawal, Y. O., Islamic economics: The cornerstone of Islamic banking, 2010, str. 97

Priloga 4: Največjih 10 bližnjevzhodnih islamskih bank

Top 10 Middle East Islamic Banks, 2007, $ M

Bank	Total assets	Capital	Customer Deposits	Net Profit
Al-Rajhi Bank (Saudi Arabia)	33,345	6,304	24,766	1,720
Kuwait Finance House	33,191	4,742	20,179	1,224
Dubai Islamic Bank	22,802	2,903	17,701	684
Qatar Islamic Bank	5,867	1,177	3,351	458
Bank Aljazira (Saudi Arabia)	5,750	1,251	4,718	214
ARCAPITA (Bahrain)	3,805	955	N.A	190
Qatar International Islamic Bank	2,740	685	558	186
Gulf Finance House (Bahrain)	2,245	880	1,093	340
Shamil Bank of Bahrain	2,046	420	425	81
Bahrain Islamic Bank	1,746	496	162	67

Source: Company reports

Vir: Siddiqi, M. (2008). Islamic Banking. The Middle East, November, str. 37

Priloga 5: Rast uporabe Sukukov

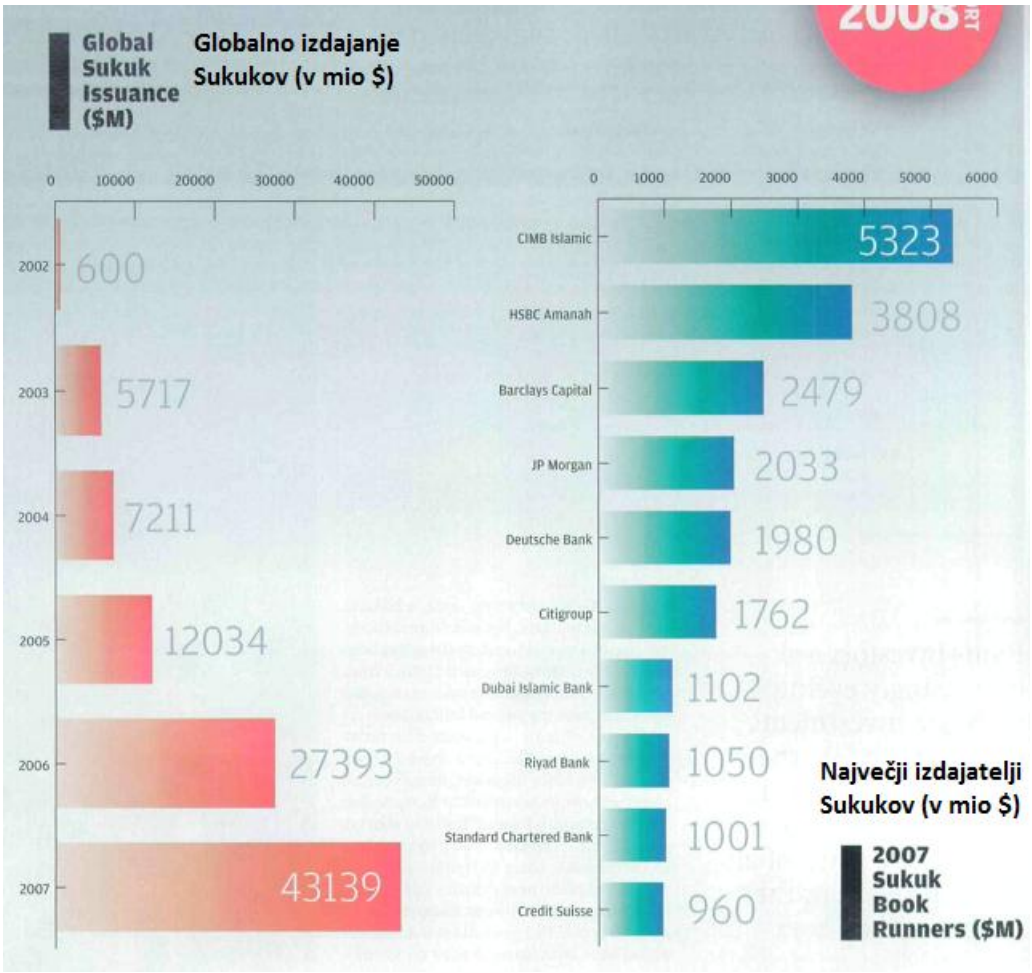

Vir: Siddiqi, M. (2008). Islamic Banking. The Middle East, November, str. 37

Priloga 6: Investicijski kuponi krekovega sklada Klas na dan 31.12.2006

Investicijski kuponi so na dan 31.12.2006 znašali 1.849.077 tisoč SIT. Na dan 31.12.2006 je bilo v obtoku 291.515,15 enot premoženja, ki so bile razdeljene med 647 vlagateljev.

Struktura vlagateljev na dan 31.12.2006 je bila sledeča:

31.12.2006	do 1%	1% - 3%	3% - 5%	5% - 20%	20% in več	Skupaj št. oseb	Delež v %
Fizične osebe	622	4	1	0	0	627	96,91%
Pravne osebe	11	6	0	3	0	20	3,09%
Vsi vlagatelji	633	10	1	3	0	647	100,00%
Delež v %	97,84%	1,55%	0,15%	0,46%	0,00%	100,00%	

	Št. oseb			Št. točk			% po točkah	
	31.12.2006	31.12.2005	Indeks 06 / 05	31.12.2006	31.12.2005	Indeks 06 / 05	31.12.2006	31.12.2005
Fizične osebe	627	367	171	178.521,4010	89.388,2800	200	61,24%	65,73%
Pravne osebe	20	10	200	112.993,7468	46.601,1475	242	38,76%	34,27%
Vsi vlagatelji	647	377	172	291.515,1478	135.989,4275	214	100,00%	100,00%

Vir: Krekova Družba – Klas Družbeno odgovorni, 2011

Priloga 7: Investicijski kuponi krekovega sklada Klas na dan 31.12.2007

Investicijski kuponi so na dan 31.12.2007 znašali 5.475.648 EUR. Na dan 31.12.2007 je bilo v obtoku 210.267,68 enot premoženja, ki so bile razdeljene med 553 vlagateljev.

Struktura vlagateljev na dan 31.12.2007 je bila sledeča:

31.12.2007	do 1%	1% - 3%	3% - 5%	5% - 20%	20% in več	Skupaj št. oseb	Delež v %
Fizične osebe	532	3	0	0	0	535	96,75%
Pravne osebe	10	4	2	2	0	18	3,25%
Vsi vlagatelji	542	7	2	2	0	553	100,00%
Delež v %	98,01%	1,27%	0,36%	0,36%	0,00%	100,00%	

	Št. oseb			Št. točk			% po točkah	
	31.12.2007	31.12.2006	Indeks 07 / 06	31.12.2007	31.12.2006	Indeks 07 / 06	31.12.2007	31.12.2006
Fizične osebe	535	627	85	120.113,0306	178.521,4010	67	57,12%	61,24%
Pravne osebe	18	20	90	90.154,6496	112.993,7468	80	42,88%	38,76%
Vsi vlagatelji	553	647	85	210.267,6802	291.515,1478	72	100,00%	100,00%

Vir: Krekova Družba – Klas Družbeno odgovorni, 2011

Priloga 8: Investicijski kuponi krekovega sklada Klas na dan 31.12.2008

Investicijski kuponi so na dan 31.12.2008 znašali 2.810.934 EUR. Na dan 31.12.2008 je bilo v obtoku 187.143,1699 enot premoženja, ki so bile razdeljene med 493 vlagateljev.

Struktura vlagateljev na dan 31.12.2008 je bila sledeča:

31.12.2008	do 1%	1% - 3%	3% - 5%	5% - 20%	20% in več	Skupaj št. oseb	Delež v %
Fizične osebe	474	5	0	0	0	479	97,16%
Pravne osebe	6	4	2	2	0	14	2,84%
Vsi vlagatelji	480	9	2	2	0	493	100,00%
Delež v %	97,36%	1,83%	0,41%	0,41%	0,00%	100,00%	

2008	Št. oseb			Št. točk			% po točkah	
	31.12.2008	31.12.2007	Indeks 08 / 07	31.12.2008	31.12.2007	Indeks 08 / 07	31.12.2008	31.12.
Fizične osebe	479	535	90	103.794,3888	120.113,0306	86	55,46%	57,1
Pravne osebe	14	18	78	83.348,7811	90.154,6496	92	44,54%	42,8
Vsi vlagatelji	493	553	89	187.143,1699	210.267,6802	89	100,00%	100,(

Vir: Krekova Družba – Klas Družbeno odgovorni, 2011

Priloga 9: Certifikat usklajenosti islamskega sklada Ilirike DZU

ILIRIKA

ILIRIKA DZU Društvo za upravljanje investicijskim fondovima d.o.o. Sarajevo
Street address 1, 71000 Sarajevo, Bosnia i Hercegovina
Tel + 387/33/95 34 80, fax + 387/33/95 34 89
www.ilirika.ba; info@ilirika.ba

June, 2010.

SHARIAH CERTIFICATE FOR ILIRIKA EMERGING EUROPE ISLAMIC FUND

We the Shariah Board of ILIRIKA EMERGING EUROPE ISLAMIC FUND (the Fund) have reviewed the Prospectus and Articles of the Fund and have found them to be in accordance with the principles of Shariah.

We have also agreed of the following two screens for stock selection:

1. **Financial Screen**
   - Total debt over total assets.
   - Sum of a company's cash and interest bearing securities over total assets.
   - Sum of a company's accounts receivables and cash over total assets.

None of the above mentioned financial ratios should exceed 33,33%

2. **Sector Screen**

The Fund will not invest in companies which are directly active in, or derive more than 5% of their revenue (cumulatively) from, the following activities:
alcohol, gambling/casinos, tobacco, music, pork related products, hotels, conventional financial services, cinema, defense/weapons, adult entertainment.

Dividend Purification

If a company derives part of its total income from interest income and/or from the above mentioned prohibited activities, such income will be deducted from the dividend paid out to shareholders and given to charity. ILIRIKA DZU Asset management will apply "dividend adjustment factor" to all reinvested dividends, which is defined as:

(total earnings – 8income from prohibited activities + interest income))/total earnings

It is responsibility of the Fund manager to review the portfolio on a quarterly basis.

In light of our review of the documentation and the various methodologies adopted to address Shariah issues, in our view, Muslims can invest in the Fund. Non of the investments can not be done without prior approval of Sharia Board. ILIRIKA DZU is obliged to quarterly submit the report on portfolio for Sharia Board approval.

Sheikh Waleed Bin Hadi
Head of Sharia Board

Sheikh Nizam Yaquby
Sharia Board Member

Sheikh Abdul Sattar Abu Ghuddah
Sharia Board Member

ILIRIKA

Vir: Ilirika DZU – Novinarsko središče, 2011

Priloga 10: Prebivalstvo po veroizpovedi in tipu naselja, Slovenija, popisa 1991 in 2002

8. Prebivalstvo po veroizpovedi in tipu naselja, Slovenija, popisa 1991 in 2002
Population by religion and type of settlement, Slovenia, Census 1991 and 2002

Veroizpoved	Skupaj Total		Mestna naselja Urban settlements		Nemestna naselja Non-urban settlements		Religion
	1991[1]	2002	1991[1]	2002	1991[1]	2002	
SKUPAJ	**1913355**	**1964036**	**971502**	**997772**	**941853**	**966264**	**TOTAL**
Katoliška	1369873	1135626	578541	467566	791332	668060	Catholic
Evangeličanska	14101	14736	2557	3747	11544	10989	Evangelical
Druge protestantske	1890	1399	1110	673	780	726	Other Protestant
Pravoslavna	46320	45908	40518	39881	5802	6027	Orthodox
Druge krščanske	2410	1877	1537	1201	873	676	Other Christian
Islamska	29361	47488	25951	41305	3410	6183	Islam
Judovska	199	99	117	63	82	36	Jewish
Orientalske	478	1026	282	777	196	249	Oriental
Druge veroizpovedi	269	558	191	394	78	164	Other religion
Agnostiki	...	271	...	211	...	60	Agnostic
Je vernik, vendar ne pripada nobeni veroizpovedi	3929	68714	2504	44638	1425	24076	Believer but belongs to no religion
Ni vernik, ateist	84656	199264	69164	147941	15492	51323	Unbeliever, atheist
Ni želel odgovoriti	81302	307973	51465	171604	29837	136369	Did not want to reply
Neznano	278567	139097	197565	77771	81002	61326	Unknown
Strukturni deleži (%) / Proportions (%)							
SKUPAJ	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**TOTAL**
Katoliška	71,6	57,8	59,6	46,9	84,0	69,1	Catholic
Evangeličanska	0,7	0,8	0,3	0,4	1,2	1,1	Evangelical
Druge protestantske	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	Other Protestant
Pravoslavna	2,4	2,3	4,2	4,0	0,6	0,6	Orthodox
Druge krščanske	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	Other Christian
Islamska	1,5	2,4	2,7	4,1	0,4	0,6	Islam
Judovska	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Jewish
Orientalske	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	Oriental
Druge veroizpovedi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Other religion
Agnostiki	...	0,0	...	0,0	...	0,0	Agnostic
Je vernik, vendar ne pripada nobeni veroizpovedi	0,2	3,5	0,3	4,5	0,2	2,5	Believer but belongs to no religion
Ni vernik, ateist	4,4	10,1	7,1	14,8	1,6	5,3	Unbeliever, atheist
Ni želel odgovoriti	4,2	15,7	5,3	17,2	3,2	14,1	Did not want to reply
Neznano	14,6	7,1	20,3	7,8	8,6	6,3	Unknown

1) Podatki preračunani po metodologiji Popisa 2002. / Data recalculated according to the 2002 Census methodology.

Vir: SURS-Popis prebivalstva

Priloga 11: Možni načini financiranja pri različnih transakcijah

Različne aktivnosti	**Viri financiranja aktivnosti**
1. Trgovina:	
Surovine	Markup
Notranja, zunanja trgovina	Markup in markdown, provizija
Ostalo	PTC, udeležba pri lastništvu, leasing nakupa/najema, markup
2. Industrija:	
Dolgoročne investicije	Udeležba pri lastništvu, PTC, Madarabah, leasing, najem/nakup, markup
Likvidnostna sredstva	PLS, markup
3. Kmetijstvo in ribištvo	
Kratki rok	Markup, provizija
Srednje in dolgoročno	Leasing, najem/nakup, PLS, markup
4. Stanovanja	Razporeditev najemnin, markup
5. Osebna potrošnja	
Dobrine dolgoročne	Najem/nakup
Vsakodnevna potrošnja	Buy back arangement

Vir: Državna banka Pakistana, okrožnica oddelka za nadzor bank, št. 13 (junij 1984)

Priloga 12: Investicije PLS skladov komercialnih bank v letu 1984

	Junij '84		**December '84**	
Tehnike financiranja	**Vrednost (v milijonih rupij)**	**Delež (%)**	**Vrednost (v milijonih rupij)**	**Delež (%)**
Markup in markdown	17318	86,7	16263	83
Operacije z surovinami in dobrinami	14687	73,6	11426	58,3
Trgovinske operacije	727	3,6	2755	14,1
Notranje trgovinski računi	298	1,5	377	1,9
Izvozni računi	705	3,5	953	4,9
Uvozni računi	901	4,5	613	3,2
Ostalo	0	0	139	0,7
Musharakah	617	3,1	777	4
Najem/nakup	132	0,7	130	0,7
Stanovanjska posojila	130	0,6	198	1
Investicije (udeležba pri lastništvu)	1593	8	1970	10,1
Ostalo	176	0,9	249	1,3
SKUPAJ	**1967**	**100**	**19587**	**100**
Skupaj depoziti PLS	22088		29684	
PLS financiranje/PLS depoziti (%)	90,4		66	
Vsi bančni krediti in investicije	140206		147928	
PLS financiranje/vsi bančni krediti in investicije (%)	14,2		13,2	

Legenda: Ti podatki pokrivajo zgolj banke v državni lasti, ki pa predstavljajo 90 % celotnega bančnega sektorja.

Vir: Državna banka Pakistana; Vlada Pakistana: Letna gospodarska raziskava (1984-85); Mesečnik Državne banke (november 1985)

Priloga 13: Letna rast različnih depozitov v komercialnih bankah (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Konvencionalni depoziti						
Varčevalni	14,3	8,3	9,2	8,1	8,2	1,5
Depoziti (total)	4,2	-2	3,4	7,6	6,3	4,2
Islamski depoziti						
Varčevalni	30,2	24,7	30,7	26,6	22,8	12,7
Depoziti (total)	33,8	30,1	13,7	5	17,9	11,2

Vir: Bank Nagara Malysia (2000-2005)

Priloga 14: Stopnje donosa v % na PLS depozite v državnih bankah v Pakistanu, dec. 1981-86

Banka	**1981**	**1982**	**1983**	**1984**	**1985**	**1986**
Alied	8,5	8	7	8,55	7	7,1
Habib	9	8,5	8,5	7,25	7,8	7,3
Islamska komercialna	9	8,5	8,5	8,15	7,7	7,1
Narodna	8,5	8	8	9	7,8	7,3
United	8,5	8	8	7,1	7	6,5
Povprečje	8,7	8,2	8,2	8,01	7,46	7,06

Vir: Nawazish, A. Z., Profit rates for PLS Depositors (Karači: United bank Ltd., 1987) str. 3

Priloga 15: Stopnje donosa na kapital državnih bankah v Pakistanu, dec. 1981-86

Banka	**1981**	**1982**	**1983**	**1984**	**1985**	**1986**
Alied	10,4	12,92	14,75	14,79	15,34	17,92
Habib	43,79	44,8	39,6	37,79	30,01	26,71
Islamska komercialna	26,46	32,29	28,13	24,95	19,82	18,27
Narodna	14,23	17,75	19,18	20,14	20,51	18,43
United	15,9	17,82	19,14	28,95	15,54	14,13
Povprečje	22,16	25,12	24,16	25,32	20,24	19,09

Vir: Nawazish, A. Z., Profit rates for PLS Depositors (Karači: United bank Ltd., 1987) str. 6